БҮХЫ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

41-дэхи жэлээ гарана

БУРЯАД ҮНЭН

КПСС-эй Буряадай обкомой, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй, Министрнүүдэй Соведэй орган

№65 (10433) | 1964 оной мартын 17, вторник | Сэн 2 мүнгэн

...оли, ФЕРМЭНҮҮДЭЙ ...ажалшад, бүхы совет хүнүүд ...ССС-эй ЦК-гай февралиин ...нумэй шиидхэбэринүүдые ...тоор бэелүүлхын түлөө, хү... ажахын үйлэдбэрине али ... хэмжээгээр ашаг ехэтэй ...ын түлөө тэмсэлдэ хам ...лонхой. Парти хадаа һүү...элнүүдэй турша соо хү... ажахын технико-экономи... үндэһэ һуури бэхижүүл...лаар туйлай ехэ хүдэлмэ... Тэрэнние хүгжөөхэ хэ... һүүлшын арбан жэлэй ... соо Совет засагай тог...ноо хойшо хэгдэһэн бүхы ...мэриһөө ехэ юумэн хэг... Ороохо тарая, мяха, һү бо... бусад продуктнуудые ой...жэлнүүдтэ хоёр, гурба да... ехээр абадаг болохын ту... манай орон мүнөө али ... арга боломжотой. Бүхы ...ай дээрэһээ мүнөө жэлдэ ... ургаса абахын түлөө мү...н эдэ үдэрнүүдтэ хүдөө ...уудаар улам үргэнөөр ...рнэ.

...ооһо тарая ехээр абадаг ...но гээшэ онсо анхарал ...лгын хэрэг байха ёһотой

... февралиин Пленумэй тог... соо онсолон тэмдэглэгдэ... Ойрын жэлнүүдтэ 5—7 ...ард цууд ороохо тарян ... ехээр абтадаг болохо ёһо... Ороохото ургамалнуудай ...уритай, найдамтай урга...ураадаг болохо, улам урга...айгаа эрилтэнүүдые бүри... хангамаар хэмжээнэй ... тарая абадаг болохо шу...

...зараа шадамараар ашагла... тарялангай гектар бүри... ороохо тариянай, саахарай ...лын, кукурузын, горохой, ...атнигай болон бусад урга...уудай баян ургаса абадаг, ...нуудайнгаа үрэжэлые арь...лаха тухай анхардаг кол... совхозууд ороноймнай ... нютагуудта, үйлэдбэриин ...лени бүхэндэ бии.

...ды тарилгын талмайн гек... бүриһөө нёдондо 40 шахуу ...нер намарай шэниисын

ороохо тарая абаһан Кубаниин Усть-Лабинска таряашадай хаэуулһан ажалай баатаршалга бүхы орон дотор мэдээжэ болонхой. Ставрополиин, Доной, Украинын элдэб районуудай олохон ажахынууд гектар бүриһөө 30—35 центнер, бури шье ехэ ороохо тарая хуряадаг юм.

Сагай уларилай муушье байһан газарта ургасын талаар өөһэдынгөө хүршэнэрые холо ахижа гараһан хэдэн арбаад, зуугаад колхоз, совхозууд бии. Чувашай АССР-эй Ленинэй нэрэмжэтэ, Ивановска областиин Фрунзын нэрэмжэтэ, Белоруссиин «Рассвет» ба «Гвардия» колхозууд жэл бүри ороо-

Гектар бүриһөө баян ургаса хуряажа абая

һо тариянай, саахарай свёклын, кукурузын, хартаабхын һайн ургаса хуряажа байдаг.

Манай орон дотор энээнһээ урда тээ үтэгжүүлгэнүүдэй ехэнхи хубинь техническэ ургамалнуудта зорюулагдадаг байһан. Мүнөө жэлдэ хэдэн миллион тонно минеральна үтэгжүүлгэнүүдые ороохото ургамалнуудта хэрэглэхэ гэжэ хараалагданхай. Минеральна үтэгжүүлгэнүүдэй килограмм бүхэниинь ашаг ехэтэйгээр хэрэглэгдэхэ, ургаса ехээр нэмээн абаха районууд болон ажахынуудта эльгээгдэхэ ёһотой. Ургаса дээшэлүүлхэ ондоошье арга нөөсэнүүдые хэрэглэхэ шухала.

Мүнөө жэлдэ газарай гектар бүриһөө эрид ехээр продукци абахын тула ургамалнуудай ургасые дээшэлүүлхэ тиимэ арга замуудые колхоз, совхоз бүхэндэ, үйлэдбэриин управлени бүхэндэ тодорхойлхо хэрэгтэй. Ямаршье ажахы энээниие бэелүүлхын тулада бага бэшэ арга боломжотой.

1964 ондо хүдөө ажахын продуктнуудые эрид ехээр абадаг болохын түлөө хүдөөгэй ажалшадай дунда бүхэсоюзна мүрысөө дэлгэрүүлһэн Краснодарай хизаарай колхозништууд, совхозуудай хүдэлмэришэд һайн жэшээ харуулна. Тэдэнэр агрохими оролдосотойгоор шудална, уһалагдадаг газар тарялангай талмай үргэдхэнэ, хэдэн мянгаад гектар дээрэ уһалууриин юрын системэнүүдые байгуулна, хабарай тарилгада эршэмтэйгээр бэлдэнэ. Кубаниинхидай жэшээ дэмжэн, хабарай тарилгые колхоз болон совхоз бүхэнэй эмхитэйгээр үнгэргэхын, баян ургасын бата найдамтай үндэһэ һуури байгуулхын тулада партийна организацинууд бүхы юумэ хэхэ үүргэтэй.

Һайн үрэһэнэй удха шанар таряашад мэдэдэг. Украинын, Хойто Кавказай, Оренбургын областиин, Поволжиин хэдэ хэдэн областьнуудай ажахынууд ороохото ургамалнуудаа нэлэнхы дээрэнь сортовой үрэһөөр таридаг болонхой, мүнөө үрэһэ хүрэнгынгөө шанар тухай анхаржа байнхай. Зүгөөр иимэ байдал хаа хаанагүй үзэгдэнэгүй. Курганай болон Тюмениин областьнуудта, Красноярска хизаарта үрэһэ хүрэнгэ нобшо удаанаар сэбэрлэгдэнэ. Азербайджанай ССР хабар таригдаха ороохото ургамалнуудай болон ороохото-бобово (тэрэ тоодо кукурузын) ургамалнуудай үрэһөөр үшөөл гүйсэд хангагдаагүй байһаар. Целинэ хизаарай хэдэ хэдэн ажахынуудта гол шухала ургамал— хабарай шэниисын үрэһэн дутамаг.

Колхоз, совхозуудай партийна организацинууд, парткомууд болон партийно-гүрэнэй хиналтын комитедүүд, үйлэдбэриин управленинүүд ойрын үдэрнүүдтэ бүхы ажахынуудай ороохоёо һайн үрэһөөр андалдан һэлгүүлхэ ябадал дүүргүүлхэ тухай анхаралаа хандуулха уялгатай.

Манай орон дотор уһалуури үргэдхэн хүгжөөһэн ушар нэлэнхы ехэ талмай дээрэһээ кукурузын ороохоной, рисэй, шэниисын, тэжээлэй ургамалнуудай найдамтай баян ургаса абаха тон ехэ арга боломжо нээжэ үгэнэ. Уһалагдадаг газарай гектар бүхэнэй үтэгжүүлэгдэһэн байха тухай оролдохо хэрэгтэй. Иигэжэ ехэ хэмжээнэй продукци нэмэжэ абтаха бшуу.

Ургасые дээшэлүүлхын түлөө дэлгэрһэн тэмсэлдэ хүнүүдые материальна талаар урмашуулха гуримые нарин нягтаар сахиха ябадал туйлай ехэ удха шанартай. Механизатор бүхэнэй, таряашан бүхэнэй хэһэн ажалайнгаа эсэсэй үрэ дүнгүүдээр урмашадаг байхаар лэ ажал хэрэгээ табиха шухала. Тиигэжэ тэдэнэй абаһан продукциин хэмжээнһээ, шанарһаа дулдыдуулан материальна урмашуулга тогтоогдохо ёһотой.

Долоон жэлэй зургаадахи жэлдэ оронойманай хүдөөгэй ажалшадай үмэнэ горитой, харюусалгатай зорилгонууд табигданхай. Тэдэнэр хадаа шэнэ, үндэр шатануудые дабан гараха, продукци эрид ехээр абадаг болохо уялгатай. Ойрын сагта хаа хаанагүй хабарай тарилга эхилхэнь. Дунда Азида эртын ороохото ургамалнууд хэдэн мянгаад гектар дээрэ таригдажэ... хай. Хойто Кавказда, Украинын урда зүгэй районуудта намарай тарилгада нэмэлтэ тэжээл оруулагдана. Ойрын үдэрнүүдтэ бүхы ажахынуудта тракторнууд болон бусад техникые заһабарилжа, үрэһэ хүрэнгэеэ сэбэрлэжэ дүүргэхэ, үтэгжүүлгэнүүдые бэлэдхэхэ, хүнүүдые зүбөөр хубаарилан табиха хэрэгтэй.

Ургасын саашанхи хуби заяанай гол түлэб шиидхэгдэдэг хабарай үдэрнүүдтэ парткомуудай хүдэлмэрилэгшэд, үйлэдбэриин управленинүүдэй мэргэжэлтэд полевой стануудта, бригаданууд болон звенонуудта хүдэлмэреэ ябуулха зэргэтэй. Хүнүүдэй ажал, машинануудай хүдэлмэри зүбөөр эмхидхэхэдэнь, полинууд дээрэ бүхы шэнэ, түрүү онол аргануудые нэбтэрүүлхэдэнь таряашад болон механизаторнуудта туһалха гэшэ тэдэнэй нангин уялга мүн.

Ургаса ехээр абаха, ниитын мал ажал хүгжөөхэ талаар мүнөө жэлдэ нилээд ехэ алхам хэхэ хэрэгтэ колхозниигууд болон совхозуудай хүдэлмэришэдэй бүхы хүсэлэл оролдолго шэглүүлэгдэхэ ёһотой.

(«Правдын» мартын 16-най түрүү бэшэгһээ).

СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указ

„Работница" журналые Ленинэй орденоор шагнаха тухай

Совет эхэнэрнүүдые политическэ үзэл сурталтай болгон хүмүүжүүлхэ талаар ехэ хүдэлмэри хэһэнэйнь, коммунизм байгуулха хэрэгтэ тэдэниие эдэбхитэйгээр хабаадуулһанайнь түлөө, байгуулагдаһаар табин жэл гүйсэһэнтэйнь дашарамдуулан, **«Работница» журналые Ленинэй орденоор шагнаха.**

СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ Л. БРЕЖНЕВ.

СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Секретарь М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль.
1964 оной мартын 14.

Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указ

УРАН ЗОХЁОЛШО М. Н. СТЕПАНОВТА БУРЯАДАЙ АССР-эй КУЛЬТУРЫН ГАБЬЯАТА ХҮДЭЛМЭРИЛЭГШЭ ГЭҺЭН ХҮНДЭТЭ НЭРЭ ЗЭРГЭ ОЛГОХО ТУХАЙ

Таби наһа гүйсэһэнтэйнь дашарамдуулан, буряадай совет литература хүгжөөхэ хэрэгтэ габьяатай байһыень тэмдэглэжэ, уран зохёолшо **Степанов** Михаил Николаевичта Буряадай АССР-эй Культурын габьяата хүдэлмэрилэгшэ гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэ олгохо.

Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ А. ХАХАЛОВ.

Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Секретарь Л. САБУРОВ.

Улаан-Үдэ, Соведүүдэй байшан.
1964 оной мартын 13.

Улаан-Үдын локомотив-вагон заһабарилгын завод. Владимир ...друсов тус заводой модельнэ цехэй эрхим урашуулай нэгэн ... Тэрэнэй гараар электровозой эгээл орёо детальнуудай хэб ...гдэнэ. Зураг дээрэ: В. Мандрусов ажаллажа байна.

Ф. СОРОКИНОЙ фото.

Ударнигуудай слёт

...Тимлюгэй цементно-шиферэй заводой клубта Прибайкалиин промышленна үйлэдбэриин зонын коммунис ажалай коллектив, бригада, халаан болон ударнигуудай слёт болоо. Слёдто зонын промышленна предприятиин 500 шахуу түлөөлэгшэд хабаадалсаа. Тэрэ...гээн слёдто Загарайн, Галуута-Нуурай промышленна үйлэдбэриин зонын, Кабанскын колхоз, совхозуудай үйлэдбэриин управлениин түлөөлэгшэд айлшаар ерэжэ хабаадалсаһан байха юм.

...Тэндэ промышленна үйлэдбэриин партномой секретариин орлогшо нүхэр Санников элидхэл хэһэн байна. Зонын предприятинүү... 11 мянган хүдэлмэришэд, инженерно-техническэ хүдэлмэришэд, 430 бригада, 138 цех, участок, халаан, 18 предприяти ...мунис ажалай хүндэтэ нэрэ зэргэдэ хүртэхын түлөө мүрысөөн... хабаадалсана. Гадна 184 халаан, цех болон предприяти ком...мис ажалай хүндэтэ нэрэ зэргэдэ хүртэһэн, мүн 1580 хүн ком...мис ажалай ударнигууд болоһон байха юм.

...Элидхэлэй һүүлээр олон хүн үгэ хэлээ. Тэдэнэр коммунис ...алай түлөө мүрысөө үргэнөөр дэлгэрүүлхэ талаар дүй дүршэ... халан абалсаа.

...Слёдто хабаадагшад коммунис ажалай түлөө мүрысөө үргэнөөр ...гэрүүлхые Прибайкалиин промышленна зонын бүхы ажалшад... хандаһан хандалга бэшэг баталан абаба.

...Зонын партком, районой Соведэй гүйсэдком коммунис ажалай ... ударнигуудые хүндэлэлэй грамотаар, үнэтэ бэлэгүүдээр ...гнаа.

Ж. Гомбоев.

ТҮРҮҮ ХОНИШОДҺОО ЖЭШЭЭ АБАГТЫ!

ХОНИДОЙ ТҮЛ АБАЛГЫН ЯБАСА ТУХАЙ

1964 оной мартын 10-най мэдээн

Управленинүүд	Бүхыдөө абтаһан хурьгадай тоо	Тэдэнэйнь хэды процент гарзалааб
Баргажанай	**53836**	**0,9**
Зэдын	**120963**	**6,7**
Кабанскын	**6078**	**1,6**
Хяагтын	**93591**	**7,0**
Мухар-Шэбэрэй	**91971**	**3,6**
Түнхэнэй	**12837**	**5,4**
Улаан-Үдын	**40197**	**3,8**
Хориин	**112102**	**4,5**

Зуун эхэ хонин бүриһөө 100 гаран хурьга! Ямар һайн гээшэб, иимэ мэдээсэл мүнөөдэр газетэдэмнай толилогдобо ха юм. Имагтал хонидоо һайнаар харууһалжа—зун, намарай үедэ бэлшээн таргалуулһан, эхэ хонидоо саг болзор соонь үрэжүүлһэн, түл абалгые бэлэдхэл ехэтэйгээр угтаһан дээрэһээ Борьёогой совхозой түрүү хонишод ехэ амжалта түйлаа бшуу. Эндэхи гурбан бэрхэшүүлһээ гадна, үшөөшье олон хонишод түл абалгые эмхитэйгээр үнгэргэжэ байнхай.

Тиихэдэ тус ажахытай зэргэлээд байһан «Коммунизм» колхозой Дандан Галсановай даадаг отарынхид 726 эхэ хонидоо бултыень тооной хурьгалуулаад, үбэлэй хурьгадые гарзада оруулангүйгөөр түлжүүлнэ. Эндэхи хонишод хурьгадаа 200—200 толгойгоор таһалжа, томо бүлэгүүд болгожо хубаарилаад, өөһэдынгөө хүсөөр харууһалдаг юм. Нарай хурьгадта гидропонно аргаар ногоо ургуулагдажа эдюулэгдэнэ, искусственна һүн уулгагдана. Минеральна тэжээл хододоо үгтэжэ байдаг. Иигэжэ оролдосотойгоор харууһалагдажа байһан хурьгадынь үхэл гарзада ороногүй, өөдэргэн дорюунаар үдэнэ гээшэл. Мүн аргалиин түрүү хонишон РСФСР-эй Верховно Соведэй депутат Г. Цыремпиловагай даадаг отарынхид бүгэдэндэ жэшээ болохоор ажаллана.

Ажалаа зүбөөр эмхидхэжэ, хурьгадые олоорнь түлжүүлжэ байдаг хүнүүд республикымнай ондоо нютагуудташье бии. «Хонишон нэрээ нэрлүүлээ» гэжэ буряадайнгаа бүхы хонишодой дунда үүсхэл гаргаһан Баргажанай суута хонишон Шалсама Ламажаповна Цыремпиловае хүн бүхэн мэдэхэ болонхой. Мүнөө үедэ тэрэнэй даадаг отарынхид магтаалтайгаар ажаллана. Хориин аймагай солото хонишон, СССР-эй Верховно Соведэй депутат Ц. Буянтуевай хүтэлбэрилдэг бригадынхид 100 эхэ хонин бүридэ 90 шахуу хурьгатай болоо. Энэ жэлдэ хоринхид ажалаа шэнэ гуримаар эмхидхээ. Олонхи ажахынуудта түл абалгын үедэ эхэ хонид гурбан зуугаад толгойгоороо бүлэг болгогдожо харууһалагдаһан, абтаһан хурьгадынь хонишодой өөһэдынь хүсөөр түлжүүлэгдэдэг болоһон байха юм. Тиигэжэ ажаллахадаа хонишод хүдэлмэридөө харюусалгатайгаар хандадаг, түлнүүдээ гарзалуулангүйгөөр харадаг болоо бшуу.

Тиигэбэшье хонин ажал дээрэ хэрэглэгдэжэ байдаг түрүү онол арганууд ажахы бүхэндэ нэбтэрүүлэгдэжэ байдаггүйнь гэмшэлтэй. Тодорхойлон хэлэхэдэ, Зэдын управлениин ажалай түрүүшүүл олоншье һаань, тэдэнэй жэшээ бүгэдын шадабари болгогдоногүй. Эгээл энэ шалтагаанһаа зарим ажахынууд үбэлэй хурьгадые гарза хоролтодо оруулна. Иимэ ушар Хяагтын управлениин колхоз, совхозуудта мүн лэ үзэгдэнэ. Энэ оной январьһаа эхилээд бүхы абтаһан хурьгадайнь 7 процентнь хоролтодо ороо. Аймагай ажахынуудай, жэшээлхэдэ, Сэлэнгын совхозой хонишодой гидропонно арга хэрэглэн, ногоон тэжээл хурьгадтаа эдюулжэ, аймаг дотороо һайн үүсхэл гаргажа байхада Хяагтын управлениин хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэд энээниие ажахы бүхэндэ хэрэглэхын хойноһоо бодотоор тэмсэнэгүй. Мүн нарай хурьгадта искусственна аргаар һүн бэлэдхэгдэжэ үгтэхэ ёһотой һэн.

Энээнтэй хамта зарим ажахынуудта үбэлэй түл абалга оройтожо байна. Баргажанай управленидэ нёдондоной октябрь һара гаратар, 78 мянга шахуу эхэ хонин үрэжүүлэгдэһэнээр мэдээсэгдэһэн аад, мартын 10-най байдалаар эдэ хонидойнь оройдоол 69 процентнь хурьгалаа.

Зорилго юуб гэхэдэ, ажахы бүхэн түрүүшүүлэй дүй дүршэлые үргэнөөр хэрэглэжэ, хонидоо һубайруулангүйгөөр хурьгалуулха, тобир тарган ондо оруулха, үбэлэй түлнүүдые һайнаар харууһалжа, нэгэшье толгой гарзалуулангүйгөөр зунай ногоон дээрэ гаргаха ёһотой. Тиигэбэл энэ жэлдэ республикымнай колхоз, совхозууд урдаа табиһан зорилгонуудаа амжалтатайгаар бэелүүлхэ аргатай.

Борьёогойхид хэлэһэн үгэдөө хүрэбэ

100 хонин бүриһөө—104 хурьган

ЗЭДЭ. **(Телефоноор абтаба).** Үбэлэй түл абалгын харюусалгатай саг дабагдажа байнхай. Үнгэрһэн январь, февраль һаранuудта Борьёогой совхозой олонхи отаранuудта хүдэлмэринь һайнаар эмхидхэгдэжэ, үбэлэй хурьгад олоор абтаба. Эндэхи түрүү хонишод абаһан уялгануудаашье амжалтатайгаар бэелүүлнэ.

Байгша ондо нэгэшье хонидоо һубайруулангүйгөөр хурьгалуулха зорилго табиһан ахалагша хонишон Г. Рабдаевай даадаг отарынхид ехэ амжалта туйлаба. Мартын 14-нэй байдалаар тэндэхид харууһалдаг 684 эхэ хонидһоо хамта 722 хурьга абаа гэхэ гү, али 100 эхэ хонин бүриһөө 104 хурьга абажа, һайнаар түлжүүлнэ. Тэрэшэлэн ахалагша хонишод Буда Цыренов, Дашицырен Дуринов гэгшэдэй хүдэлмэрилдэг бригадынхид мүн лэ 100-һаа 100 гаран хурьгадые абаад, гарзада оруулангүйгөөр түлжүүлжэ байна.

Мүнөө тэдэнэр абаһан хурьгадаа һайнаар харууһалжа, хонидоо тобир тарган ондо оруулха зорилго табяад, бүхы хүсэ шадалаа элсүүлэн ажаллана.

М. Иванова,
Борьёогой совхозой үйлэдбэриин таһагай хүдэлмэрилэгшэ.

Аха нютагта жэл бүри хонин һүрэгынь олошорно. Энэ зураг дээрэ Кировэй нэрэмжэтэ колхозой нэгэ отарын хонидой бэлшэжэ ябаханьь харуулагдана. **Д. Дугаровай** фото.

ХЭРЭГТЭЙ ТУҺАЛАМЖА ХҮРГЭГДЭХЭ

Галуута-Нуурай үйлэдбэриин промышленна зонын предприятинууд Хяагтын управлениин колхоз, совхозуудые шефтээ абаба.

Зэгдэнги колхоз, совхозуудта шефскэ туһаламжа хүргэхэ гэһэн ...мотив-вагон заһабарилгын заводой үүсхэлые зонын предприятинуудай коллективүүд ...тадаа дэмжэнхэй.

Предприятинуудай түлөөлэгшэд шефтээ абаһан ажахынуудтаа ошожо, байдалтайнь танилсаа, юу хэхэ, ямар туһаламжын хэрэгтэй байһые тодорхойлжо ерээ. Галуута-Нуурай шахтоуправлени Ленинэй нэрэмжэтэ колхоздо туһаламжа хүргэхэ болоо. Ардасаанай леспромхозой, Галуута-Нуурай модоной комбинадай хүдэлмэришэд Тельманэй нэрэмжэтэ колхозые шефтээ абаад, культурна барилгаданьь туһалха гэжэ шиидэбэ. Мал ажалай фермэ дээрэ улаан булан барижа, түхеэрхэ гэжэ хараалагдаа.

Малай үбэлжэлгые гээлтэ хоролтогүйгөөр үнгэргэхэ, түл абалгаданьь туһалхын тула 73 хүдэлмэришэд Карл Марксын, Ленинэй нэрэмжэтэ колхозуудта энэ үбэлдөө ажаллаа, мүнөөшье тэндээ байһаар. Тэдэнэр март һарын дүүрэтэр эдэ колхозуудта хүдэлхэ юм.

Б. Цыренов,
Галуута-Нуурай промышленно-үйлэдбэриин зонын парткомой инструктор.

Москваһаа мэдээсэнэ

А. Н. Косыгинай Итали ошохо болоһон тухай

Италиин правительствын уряалаар СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо А. Н. Косыгин һаяын үдэрнүүдтэ Итали ошохо байна. А. Н. Косыгин Советскэ правительствын даалгабаряар Генуяда түхеэрэгдэһэн СССР-эй худалдаа наймаанай-промышленна выставкэ нээхэ юм.

Урхо К. Кекконен эхэ ороноо бусаба

ТАЛЛИН, мартын 14. (ТАСС). Финляндиин президент Урхо К. Кекконен һамгантаяа Хельсинки мүнөөдэр бусаба. Финляндиин гүрэниие толгойлогшо советскэ Эстонидо республикын Верховно Соведэй Президиумэй уряалаар айлшалһан байна.

Таллинай аэродром дээрэ Урхо Кекконениие һамгантайнь, тэдээнтэй суг ябалсаһан хүнүүдые Эстониин ССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ А. А. Мюрисеп болон республикын бусад хүтэлбэрилхы хүдэлмэрилэгшэд, тэрэшэлэн Финляндиһаа Советскэ Союзда байдаг элшэн сайд Норма Ванамо гэгшэд үдэшэһэн байна.

**

Тэрэ үдэртөө президент У. К. Кекконен Хельсинки ерээ.

ВАСХНИЛ-ай сесси

МОСКВА, мартын 14. (ТАСС). В. И. Ленинэй нэрэмжэтэ хүдөө ажахын эрдэм ухаанай бүхэсоюзна академиин сесси хүдөө ажахые ашаг ехэтэй болгохо, тэндэ хими нэбтэрүүлхэ эрдэм ухаанай асуудалнуудые табан үдэрэй турша соо зүбшэн хэлсээ. Мүнөөдэр сесси хүдэлмэреэ дүүргэбэ.

В. И. Ленинэй нэрэмжэтэ хүдөө ажахын эрдэм ухаанай бүхэсоюзна академиин президент **М. А. Ольшанский** түгэсхэлэй үгэ хэлэһэн байна.

Сессидэ хабаадагшад хүдөө ажахыда химиин туйлалтануудые ашаг үрэ ехэтэйгээр хэрэглэхэ тушаа заабари зууршалганууудые баталан абаа.

Эрдэмтэд КПСС-эй ЦК-гай Пленумүүдэй шиидхэбэринүүдые нэтэн һаналаар һайшаагаад, тэдэниие хэлбэришэгүйгөөр хүтэлбэри болгон абаба. Эрдэм ухаа эрхилдэг хүдэлмэрилэгшэдэй бүхы һанаан бодол, хүсэл эрмэлзэлгэ сессиин баталан абаһан тогтоол соо элирхэйлэн харуулагданхай. Жэшээлхэдэ, хүдөө ажахын үйлэдбэрине али бүхы хэмжээгээр ашаг ехэтэй болгохо гэһэн хараа шугамай бэелүүлэгдэжэ байһан мүнөө үедэ эрдэм, наука хадаа бодото байдалай улам ургажа байгаа эрилтэнүүдые бүри түргөөр хангаха үүргэтэй гэжэ энэ тогтоол соонь тэмдэглэгдэнэ.

Парти, правительствын табиһан ехэ, харюусалгатай зорилгонуудые нэрэтэй түрэтэйгөөр дүүргэхын тула эрдэм, наукын хүдэлмэрилэгшэд бүхы хүсэ шадалаа элсүүлхэ гэжэ батаар найдажа байһанаа ВАСХНИЛ-ай сессидэ хабаадагшад элирхэйлэн мэдүүлээ.

Радиоприемник, радиолонуудай сэн доошолуулагдаба

СССР-эй Министрнүүдэй Совет 1964 оной мартын 15-һаа радиоприёмник, радиолонуудай худалдагдаха гүрэнэй сэн дундаа зэргээр 15 процентээр доошолуулха гэһэн шиидхэбэри абаа.

Хүдөө бэшэгшэд мэдээсэнэ

УҺАНАЙ ГАЗАР ЭЗЭТЭЙ БОЛОО

...Мухар-Шэбэрэй үйлэдбэриин управлениин Калининай нэрэмжэтэ колхозой хүдөө бэшэгшэдэй постын гэшүүдэй, хүдөөгэй, хүдэлмэришэн бэшэгшэдтэ хандаһан ...мэл бэшэг маанадые ехээр ...рхуулба. Юуб гэхэдэ, энэ ...г соонь шиидхэхээр болоһон, ...хала асуудалнууд табигданхай. Мүнөө хүрэтэр маанадташье уһалагдадаг газарайманай ехэнхи ...гаар ашаглан хэрэглэгдэдэг ...йһаниинь элитэ. Энээниие ...үһанай хэрэггүй бшуу. Олон... ушарта уһалагдадаг ехэ га...р бүртаг үбһэндэ дарагдаша... тандаһаа тон багахан урга... хураагдадаг байгаа. Үнгэрэг... жэлдэ манай совхоз уһалаг...даг газарай га бүхэнһөө 14,5 центнер ороохо тарая, 50 центнер хартаабха, 100 центнер ку...рузын ногоон набша ургуулжа абаһан юм. Гэхэ зуура, саахарай свёклын ургасын хойноһоо харууһалангүй, сэхынь хэлэхэдэ, орхисоондо байлгаад, биратай ургаса абтаагүй һэн.

Уһалагдадаг сабшалангайшье газар баһал орхигдошонхой һэн. Гэхэ зуура, 1963 ондо сабшалангай зарим газарһаа яһала һайн ургаса, гектарай дунда зэргээр 20 центнер хүрэтэр ургуулагдаһан юм. Зүгөөр манай ажахын зарим хүтэлбэрилэгшэдэй хайша хэрэгээр хандаһанһаа шалтагаалан, энэ ехэ ургасын хахадыень шахуу мал оруулжа эдюулжэрхёо бэлэй. Тиигээдшье тэдэ зарим хүтэлбэрилэгшэд түрэл, танил хүнүүдтээ хубиин газар болгожо хубаарилан үгэһэн байна. Нэгэдэхи отделениин эрхилэгшэ байһан И. В. Ключеревэй хайхарамжагүй байһанһаа боложо, 40 гектар эрхим ургасаай сабшалангай (гектар бүриһөө 20 центнер дунда зэргээр үбһэ тэжээл абтахаар байгаа) газар ниишэ тиишэнь хубаарилагдашаһан юм. Мүн энэ отделениин сабшалангай горитой газарта мал бэлшээгдэһэн гү, али ажал хэнгүй, хүнтэн аргаар олзо бэдэрээшэд ургасатай ургасатай газартань үбһэ сабшаһан. Эгээл иимэ шалтагаанһаа ниитын малда хүрэхөөр үбһэ тэжээл бэлдэгдээгүй байшоо. Энэ үбэлжэлгын үедэ үбһэ тэжээл муутайһаа ядалдаһан байна бшуу. Гэхэ зуура, гэмтэй хүнүүдые хэһээгээгүй байһаниинь тайхалтай. Харин нүхэр Ключерев гэдэгые бүри харюусалгатай тушаалда оруулаа, совхозой директорэй орлогшоор томилоо.

Иимэ шухала хэрэгтэ эзэн бусаар хандаха ябадалые энэ жэлдэ тохёолдуулхагүй гээд бидэнэр, хүдөө бэшэгшэд, шиидэбэбди.

Манай ажахы энэ жэлдэ уһалагдадаг газарай гектар бүриһөө 19 центнер ороохо тарая, 14 центнер горох, 150 центнер саахарай свёкло, 80 центнер хартаабха ургуулха зорилготой. Гадна уһалагдадаг нуга сабшалангай га бүхэнһөө 17—20 центнер үбһэ хуряахаар хараалнабди. Манай түрүү луговодууд, тодорхойлбол пенсионер Д. Цагадаев 109 гектарай тус бүриһөө 18 центнер үбһэ ургуулха уялгатай. Луговод А. С. Серебренников 123 гектар хараатай Алцагат, Дээдэ Дунгуйн сабшалангай га бүхэнһөө 28 центнер үбһэ ургуулжа абахаар шиидээ.

Мүнөө үедэ уһалагдадаг участок бүхэндэ бэлэдхэлэй хүдэлмэри хэгдэжэ байна. Уһа хааха, табиха түхеэрэлгэнүүд бодхоогдоно, Обоогой үбэр гэжэ газарта уһа хубаарилан табиха түхеэрэлгэ баригдажа байнхай. Совхозой шадабаритай бэрхэ хүнүүд тусхай звенонууд боложо, энэ барилгада эльгээгдэһэн. Жэшээлбэл, уһа хубаарилан табиха Обоогой үбэрэй түхеэрэлгэ бодхоолгодо Михаил Жадамбаев түрүүтэй комсомол залуушуулай звено хүдэлнэ. Эдэнэр мүнөө нүхэ малтажа, шулуу, модо түлэг дундаа бэлдэжэ байнхай. Уһалалгын бүхы түхеэрэлгэнүүдые түргөөр бэлэн болгохо мүрысөөндэ эдэнэр ороһон байна. Тиигэжэ хабарай тарилгын хүдэлмэриин эхилтэр, болзорһоо уридшалан, апрелиин 1 хүрэтэр эдэ барилгануудаа дүүргэхээр шиидээ.

Тарялан, нуга сабшалангай газарта наг шэбхэ гаргагдажа байна. Мүнөө үедэ 12172 тонно шэбхэ гаргагданхай.

Совхозойнгоо уһалагдадаг бүхы газарые бидэнэр хиналта шалгалтада абабабди. Энэ жэлдэ нёдондоной алдуунууд дабтагдахагүй ёһотой. Уһалагдадаг газарһаа тон ехэ ургаса абаха гол зорилготойбди.

Хяагтын үйлэдбэриин управлениин Хүдэриин совхозой хүдөө бэшэгшэдэй постын гэшүүд: **Д. Цагадаев,** луговод; **А. Цыбиков,** һү һаалиин 2-дохи фермые даагша; **И. Жамьянов,** совхозой ВЛКСМ-эй комитедэй секретарь; **П. Соболев,** совхозой главна агроном.

ЕХЭ ЗАМАЙ ШАТАНУУД

(Буряадай 1-дэхи областной партийна конференциин болоhоор 40 жэлэй ойдо)

1924 оной мартын 11-hээ 17 болотор нэгэдэхи областной (архивай дансаар республиканска гээд нэрлэгдэнэ) партийна конференци болоhон байгаа. Энэ хадаа манай республикын партийна организациин түүхэдэ тусхай удха шанартай. Тэрэ үедэ Сибириин ба Алас-Дурна зүгтэхи хоёр буряад областьнууд нэгэдэжэ, Прибайкалиин губернитэй автономито республика байгуулагдажа дүүрэнтэhэн үетэй байба. Бэеэ даанхай байдалаа эрхилжэ эхилбэ.

Буряадай АССР-эй байгуулагдахатай хамта үшөө 1923 оной августын 31-дэ РКП(б)-гэй ЦК-гай Дальбюро Прибайкалиин губерниин партийна комитедые болюулаад, Буряадай бюро байгуулха гэhэн шиидхэбэри абаhан байгаа. Энэ бюрогой секретаряар В. И. Трубачеев, таhагые даагшаар А. Н. Широков, гэшүүдээр М. Н. Ербанов, М. Д. Берман, М. И. Амагаев, И. В. Молозовский гэгшэд томилогдоhон байгаа. Ниитын, эмхидхэлэй-инструкторай, агитациин, эхэнэрэй таhагууд обкомдо хүдэлжэ эхилhэн түүхэтэй.

Буряадай АССР-эй областной партийна организаци эгээл нигэжэ хүдэлжэ эхилhэн юм. Энээндэ 98 ячейкэ ородог байба. Дээдэ Үдэ городто, Дээдэ Үдын уездэ, Троицкосавскиин, Алайрай, Боохоной, Түнхэнэй, Баргажанай, Эхирид-Булагадай аймагуудта эдэ ячейкэнүүд байгуулагдажа, тус тус партийна организацинууд болоhон байгаа. Хамта дээрээ 1234 коммунистнууд, тэдэнэй 871-иинь партиин гэшүүд, 363-иинь партида кандидадууд эдэ партийна организацинуудта ородог байба.

Агын, Хориин аймагуудта партийна организацинууд нэгэ бага hүүлдэ бии болоhон юм. Забайкальска губерниhээ таhарhан ячейкэнүүдhээ Агын партийна организаци бии болоhон, тиихэдэ аймагай зургаануудта хүдэлхэеэ ерэhэн коммунистнуудhаа Хориин партийна организаци бии болоhон юм.

Нэгэдэхи областной партийна конференци зарлаха үедэнь 116 ячейкэдэ ородог 1400 коммунистнууд болоод байба. Эдээнэй хахадhаань олонхинь таряашадай ажахынуудта, дүрбэнэй нэгэ хуби предприятинуудта, бэшэниинь эмхи зургаануудта хүдэлжэ байгаа.

Мартын 11-дэ конференци нээгдэhэн. 63 делегат энээндэ хабаадаба. Эдээнэй 53-ниинь шиидхэхы дуутай, 7-ниинь зүбшэхэ эрхэтэйгээр конференцидэ хабаадаа.

РКП(б)-гэй ЦК-гай Дальбюрогой, шалгалтын комиссиин элидхэлнүүд, Буряадай бюрогой, БурКК-гай, шалгалтын комиссиин тоосоонууд, партийна организациин ээлжээтэ зорилгонууд тухай элидхэл, Буряадай ЦИК, совнаркомой, РКСМ-эй Буряадай бюрогой, морин сэрэгэй бригадын политотделэй, худалдаа наймаан, промышленность тухай, хүдөөдэхи кооперативна байгуулалта тухай, газарай политика тухай мэдээсэлнүүд конференци дээрэ хэгдэбэ. Мүн хүтэлбэрилхы зургаанууд, Алас-Дурна зүгтэхи партийна конференциин делегадууд hунгагдаба.

Республикын партийна, советскэ болон ажахын байгуулалтадахи гол шухала зорилгонуудые зүбшэн хэлсэхэ зуураа конференцидэ хабаадагшад Ленинскэ ЦК-е тойроод нягтаар жагсанги байhанаа харуулаа, Дальбюрогой политическэ хараа шугамые бүримүhэ. дэмжээд, троцкистнуудай бүлэгэй хараа шугамтай эбсэшэгүй байhанаа эли тодоор гэршэлбэ. Агуу багша Владимир Ильич Ленинэй дурасхаалые хүл дээрээ бодожо хүндэлөө hэн.

РКП(б)-гэй Буряадай бюрогой тоосо элидхэлээр абтаhан резолюци дотор, мүн ээлжээтэ зорилгонууд тушаа абтаhан тогтоол соогоо НЭП-эй үе сагтахи орёо бэрхэ байдал тухай, нютагуудтахи ажал хэрэгэй үлөө партийна организацинуудай харюусалга тухай заагдаа hэн. Гүрэнэй болон ажахын зургаануудай хүдэлмэриие түсэблэхэ тухай, кадрнуудые хүмүүжүүлхэ, арад зоной дунда идхамжа-ойлгуулламжын хүдэлмэри шангадхаха тухай, хүдэлмэришэдые, үгытэйшүүлые, илангаяа үгытэй буряадуудые, эхэнэрнүүдые партида оруулха тухай, парти доторой демократиие улам хүгжөөхэ тухай онсо анхарал хандуулагдаhан байгаа Ленинизмые, партиин түүхые шудалха курсануудые эмхидхэхээр хараалагдаа hэн. РКСМ-эй Буряадай бюрогой хүдэлмэри тухай шиидхэбэри баталан абахадаа, хүдэлмэришэн залуушуулые, хүдөөгэй үгытэй залуушуулые, илангаяа басагадые комсомолдо олоор оруулха зорилго түрүүшын ээлжээндэ табигдаа бэлэй.

Буряадай ЦИК-ай республикын Совнаркомой ажал ябуулга тухай зүбшэн хэлсэхэ зуураа, конференци эдээнэй хүдэлмэриие гол түлэб зүб дээрэ тоолобо. Худалдаа наймаан, промышленность болон кооперации тухай резолюци соогоо эд бараа худалдаха хэрэг үргэдхэхэ, дэлгүүрэй хүдэлмэри зүбөөр ябуулха юумэнэй сэн хямдаруулха, худалдаа наймаанай гаргашые хороохо, хүдөөгэй ажалшадай эрилтые хангаха гэжэ зааба.

Промышленностиин талаар хэдэ хэдэн хэмжээнүүд хараалагдаhан байгаа. Түүхэй эд, түлишэ саг соонь бэлдүүлхэ, хэрэгтэй нөөсэ хэхэ, тиигэжэ предприятинуудай хүдэлмэриие таhалдуулангүй хүдэлгэхэ гэжэ заагдаба.

Конференци дээрэ газарай политика тухай асуудал хэлсэгдээ hэн. Буряад ороной эрхэ байдалда энэ асуудалые зүбөөр шиидхэхэ гээшэ хүдөө ажахые хүгжөөн дэбжээхэ гол үндэhэн асуудал байхаhаа гадна мүн ород, буряад таряашадай аха дүүгэй хани барисаае бэхижүүлхэ шухала үндэhэн болохо гэжэ конференци тэмдэглэбэ.

Резолюцинуудые баталан абаhанай hүүлээр партиин областной комитедые, хиналтын, шалгалтын комиссинуудые, Алас-Дурнадахи партийна конференцидэ делегадуудые hунгаба.

Иигэжэ нэгэдэхи конференци манай областной партийна организациие байгуулhан юм.

Буряадай АССР-эй коммунистнуудай түрүүшын хуралдаанай болоhонhоо хойшо 40 жэл үнгэрөө. Энэ үе саг соо областной партийна организаци ехэ зам гаталhан байна. Энэ хадаа КПСС-эй дайшалхы отрядуудай нэгэн боложо хүгжэнхэй. Партиин хараа шугамаар дабшажа, элдэб троцкизм, баруунай, зүүнэй этэгээдүүдтэй тэмсэжэ, хатуужан, хүгжэhэн түүхэтэй. Олониитэ ажалшадай дунда тэрэнэй хүндэ хайрань улам ехэ болонхой, арад зонтой холбоо барисаань улам бүхэжэнхэй. Үйлэдбэриин түрүү хүнүүд, интеллигенциин эрхим түлөөлэгшэд коммунис партиин зэргэдэ орожо байгаа. Мүнөө 30 мянга гаран коммунист партийна организацинуудта тоологдоно. Гурбадахи коммунист бүхэн лэ дээдэ гү, али дунда эрдэмтэй. Коммунистнуудай дунда 46 үндэhэ яhатанай түлөөлэгшэд бии юм. Энэ хадаа Советскэ Союзай арадуудай аха дүүгэй хани барисаанай үльгэр жэшээ болоно.

Буряадай коммунистнуудай олонхи хубинь үйлэдбэри дээрэ хүдэлжэ ябанхай. Предприяти, цех бүхэндэ, колхоз, совхоз, отделени бүхэндэ эхин организацинууд бии.

Ленинскэ национальна политикые шууд сэхэ бэелүүлэн, областной партийна организаци түрэл нютагайнгаа үеын үедэхи гээгдэлые зайсуулхын тулада республикынгаа ажалшадые элсүүлэн ябаа. Олонхи арад зоной hуудаг хүдөө нютагуудта элинсэг хулинсаг эртэ урда сагай газар эдлүүриин ёho гуримые усадхажа, хэдэн зуун колхозууд болон совхозуудые байгуулhан юм. Энэ ушар хадаа нүүдэл гуримай байдалые усадхаhан байна. Коллективизациие үргэн дэлисэтэйгээр бэелүүлhэнэй үндэhөөр нюдарган баялигуул усадхагдаа бэлэй. Колхозой байгуулалта хадаа буряад арадай ажахые үндэhөөрнь хубилгажа, тэрэниие мүнөө үе сагай оньhон техникээр зэбсэгжүүлээ, газар тариалан, мал ажалые эрхилхэ хэрэг hайжаруулаа.

Коммунис партиин саг үргэлжын анхарал оролдолгын ашаар, областной партийна организациин эмхидхэлэй ехэ ажал ябуулгын ашаар Буряад оромнай индустриально-аграрна республика болонхой. Россин түбэй областьнуудай хүдэлмэришэд, инженернүүд болон технигүүдэй аха дүүгэй туhаламжаар урдань хооhон газар дайда байhан нютагта локомотив-вагон заhабарилгын завод, ТЭЦ, мельничнэ комбинат, оньhожоруулагдаhан шэлэй завод, мяха консервын комбинат, вольфрам-молибденэй, загаhанай консервын комбинадууд болон ой модоной, модо болбосоруулгын, хүнгэн промышленностиин олон предприятинууд баригданхай.

Республикадамнай соёл культурын талаар үндэhэн хубилалтанууд боложо, өөhэдын үндэhэн интеллигенци—эрдэмтэд, багшанар, врачнар, уран зохёолшод, журналистнууд, артистнууд, композиторнууд, уран зураашад урган гараа.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын шэрүүн хатуу жэлнүүдтэ Буряадай коммунистнууд Эхэ ороноо хамгаалагшадта ехэ туhаламжа үзүүлжэ байгаа. Буряад ороной хүбүүд дайн байлдаануудта шэн зориг, баатар габьяа гаргаhан юм.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай hүүлээр Буряадай партийна организаци арадайнгаа ажахы болон соёл культурые улам хүгжөөн дэбжээхэ хэрэгтэ ажалшадай хүсэл эрмэлзэлгэ зорюулан ударидаа. Сталинда шүтэн hүгэдэхэ ябадалай хойшолонгуудые усадхажа, партийна ажабайдалда ленинскэ гурим ёho дахин hэргээhэнэй ашаар hүүл... жэлэй турша соо партийна... циин эмхидхэлэ үүргэ ула... hэн байна. Эгээл энэ үе... публикын промышленность... ехэ алхам хэhэн байна, ... зүйлэй продукци гаргадаг... Мүн хүдөө ажахыдашье... лалтанууд болоо. 400 мя... тар шэнэ ба боро газар... энээнэй ашаар ороohо тар... hү, ноohо бэлэдхэлгэ 2,3-... хин ехэ болоhон байна.

Мүнөө Буряадай парти... низаци хадаа КПСС-эй XX... дын түүхэтэ шиидхэбэ... хүдөө ажахыда химиин э... хэрэглэхэ, хүдөө ажахын... риие аша үрэ ехэтэй болго... КПСС-эй ЦК-гай декабриин... лиин Пленумүүдэй тогтоо... бэелүүлхын тулада, шэ... өөдэ ажалшадые элсүүлэн у... ябана. Эдэ бүгэдэ хадаа ар... ажана байдалые улам hай... эшэ үндэhэн мүн болоно. П... тинуудта, барилгануудта, к... болон совхозуудта коммунис... хүдэлөөн үргэнөөр дал... техникэ болон түхеэрэлгэнүү... химээр ашаглахын, үйлэдбэ... хы дээрэнь оньhожоруулхын... нормо тогтоохын, ажал үйл... түгэс болбосон болгохын... тэмсэл дэлгэрнэ.

Үнгэрhэн 40 жэлэйнгээ... эрьен хараха зуураа, ленинс... тойрон нягтаар жагсаад, ... ороной коммунистнууд ком... байгуулагшын тугые дээрэ... ябаа гэжэ баталха эрхэтэйб...

К. БАЛДАЕ...

Бодото ажалаараа харюусана

Түрэл Коммунис партимнай арад зонойнгоо ажана байдал улам баян дэлгэр болгохын, үргэн ехэ ороноо хүгжөөн hалбаруулхын түлөө гүнзэгы удхатай холын хараата зорилгонуудые тодорхойлжо, эдэнээ бодотоор бэелүүлхын түлөө үдэр бүхэндэ эсэшэ сусашагүйгөөр эмхидхэхы хүдэлмэри ябуулжа байдаг. hая үнгэрhэн КПСС-эй ЦК-гай февралиин түүхэтэ Пленумдэ хүдөө ажахые ашаг ехэтэй болгохо тодорхой шиидхэбэри абтаhан байна. Тон саг соогоо абтаhан энэ түүхэтэ шиидхэбэринүүдые совет хүнүүд айхабтар ехэ баяр баясхалантайгаар угтажа, ороohо таряа, мал ажалай элдэб продуктнуудые элбэгжүүлхэ тэмсэлдэ шэнэ эдэбхитэйгээр оробо гээшэ.

Мүн Зэдын «Мир» колхозой гэшүүдшье хүдөө ажахые эрид хүгжөөхэ бүгэдэ арадай мүрысөөндэ хам оролсонхой. Олон hалбаритай хүгжэнги ажахытай энэ колхозойхид үнгэрэгшэ жэлдэ урдынхиhаа бүри бүтээсэтэй hайнаар ажаллажа, хахалагдадаг газарай 100 гектар бүхэндэ 34 центнер мяха абаhан, эдлүүриин 100 гектар бүридэ 40 центнер hүн абтаhан байна бшуу. Тиигэжэ гүрэндэ 3894 центнер мяхан, 8798 центнер hүн, 500 центнер ноohон худалдагдаhан. Гэхэ зуура гүрэндэ тушаагдаhан хашарагуудай тус бүриинь 292 килограмм, хониной шэгнүүр 45 килограмм татаhан байна. 1962 онойхитой сасуулхада 36,4 процентээр ехэ hүн гүрэндэ худалдагдаhан, бодо малай тоо 10 процентээр, тэрэ тоодо үнеэдэй тоо 23,7 процентээр, хонидой, гахайн тоо 9 процентээр олошоруулагдаhан байна бшуу.

Абтаhан продукциин центнер бүхэндэ бага гаргашын хэгдэдэг болоhонhоо уламжалан, центнер hүнэй үнэ сэн 12,8 түхэригтэ, ноohонойхи—253 түхэригтэ болоhон. Мал ажалhаа бүхы дээрээ 15 мянган түхэригэй олзо оруулагдаа hэн.

Үнгэрэгшэ жэлдэ ган гасууршье байгаа hаань, колхоздо ороohото ургамалнуудай га бүхэнhөө 8 центнер, шэниисын гектар бүриhөө 87 центнер, ургасатай газарайнь га бүриhөө 10—12 центнер ороohо таряан хуряагдаhан. Колхозой гэшүүдэй баян ургасын түлөө тэмсэhэнэй ашаар иимэ амжалта түйлагдаад, гүрэндэ ороohо таряа худалдаха түсэбынь үлүүлэн дүүргэгдэhэн, хүрэхөөр үрэhэ хүрэнгэ бэлдэhэн, гэшүүдтээ ороohо таряа хүбааhан, горитой тэжээл малдаа бэлдэhэн байха юм.

КПСС-эй ЦК-гай февралиин Пленумэй зааhан замаар сэхэ шууд дабшахаар зоригжоhон тус колхозой гэшүүд хүдөө ажахын продуктнуудые элбэг дэлбэгээр абадаг болохо хэмжээнүүдые бүхы талаhаань бодомжолон хараалба. Тиигэжэ энэ жэлдэ бодо малай тоо толгой 2900 хүргэгдэхэ, тэрэ тоодо үнеэд 1100 болгогдохо. Хонидой тоо 24 мянга, гахайн тоо 800, адуу мориной тоо 700 хүргэгдэхэ болобо, 1963 онойхитой сасуулбал, 27 процентээр ехэ мяха, 21 процентээр ехэ hү, 17 процентээр ехэ ноohо абаха юм. Гүрэндэ тушаагдаха бүхы малаа hайса таргалуулхабди.

Жэлэй эсэстэ хурьган бүхэниие 35 килограммда эртын тугалнуудые 240 килограммда хүргэхэ уялга абтаа.

Таряалангаа зүбөөр үтэгжүүлжэ, уhалжа, агротехникын заабаринуудые тон наринаар сахижа, энэ жэлдэ нёдондонойхиhоо 34 процентээр ехэ ороohо таряа ургуулан абаха болоо. Малай үбhэ тэжээл үнгэрэгшэ жэлэйхиhээ 48 процентээр ехэдхэгдэхэнь. Баян дүршэл шадабаритай колхозой механизаторнууд эрхим ургасын түлөө мүнөөнhөө тэмсэжэ, трактор, машинануудаа, тарилгын зэр зэбсэгүүдые хүсэд бэлэн болгожо байна. Үрэhэнэйнгөө таряа сортовой үрэhөөр андалдажа дүүргэнхэй.

Тарилгынгаа талмайн бүридэлые хубилган hайжаруулжа, колхоз мүнөө жэлдэ 3500 гектарта шэниисэ, 300 гектарта горох, 800 гектарта кукуруза тарихань. Минеральна, нютагай үтэгжүүлгэ ехээр хэрэглэн, ургаса горитойгоор дээшэлүүлхэ зорилготой. 40 тонно минеральна үтэгжүүлгэ абтаhан. Тарилгын эхилтэр таряалан, сабшаланда 10 мянган тонно нэгшээгдэhэн шэбхэ гаргагдаха. 400 гектар шэниисын газарта 28 тонно аммиачна селитрэ хэрэглэгдэхэ. Кукурузын газарай гектар бүхэндэ 2 центнер суперфосфат, хартаабхын газарай га бүхэндэ 3 центнер аммиачна селитрэ оруулагдаха байна. Гадна кукуруза тариха газарта 3600 тонно шэбхэ, горох тариха газарта 2000 тонно шэбхэ, шэниисэ тариха газарта 1400 тонно шэбхэ гаргагдаа. Бүхы дээрээ 80 мянган кубометр тошон халяагданхай.

Харюусалгатай социалис уялгануудаа тус колхозой гэшүүд амжалтатайгаар бэелүүлжэ эхилээ. Хонишод 8500 хурьга абаад, гарза хоролтогүйгөөр түлжүүлнэ. 100 хонин бүриhөө 95 хурьга түлжүүлэн абаха уялгаа сохом бэелүүлхээр шиидэнхэй. Мүн hаалишадшье хонишодhоо гээгдэнэгүй. 1034 центнер hүн гүрэндэ худалдагдаа. Декада бүхэндэ 192—196 центнер hүн тушаагдана. Үнгэрэгшэ жэлэй энэ үеынхиhөө 64 процентээр ехэ hүн мүнөө худалдагдаа, мяха гүрэндэ худалдаха кварталай түсэб дүүргэгдэхээ байна.

Гидропонно аргаар таригдаhан витамин ехэтэй ногоон тэжээл нарай малда эдюулэгдэнэ, хэмэл hүн тугалда уулгагдана, гидролизно-карбомидна аргаар тэжээл бэйлуулагдана. Элдэб шухаг бодосоор элбэг тэжээл эдиhэн хурьгад, тугалнууд түргөөр шэгнүүрээ нэмэжэ, үбшэндэ дайрагданагүй. Мүн үнеэдэй ашаг шэмэнь эли бодо дээшэлнэ.

Иигэжэ Зэдын үйлэдбэриин управлениин «Мир» колхозойхид ажахыгаа ашаг ехэтэй болгохо тэмсэлдэ бодоод, түрүүшын амжалта түйлажа эхилбэ.

А. МОДОНОВ.

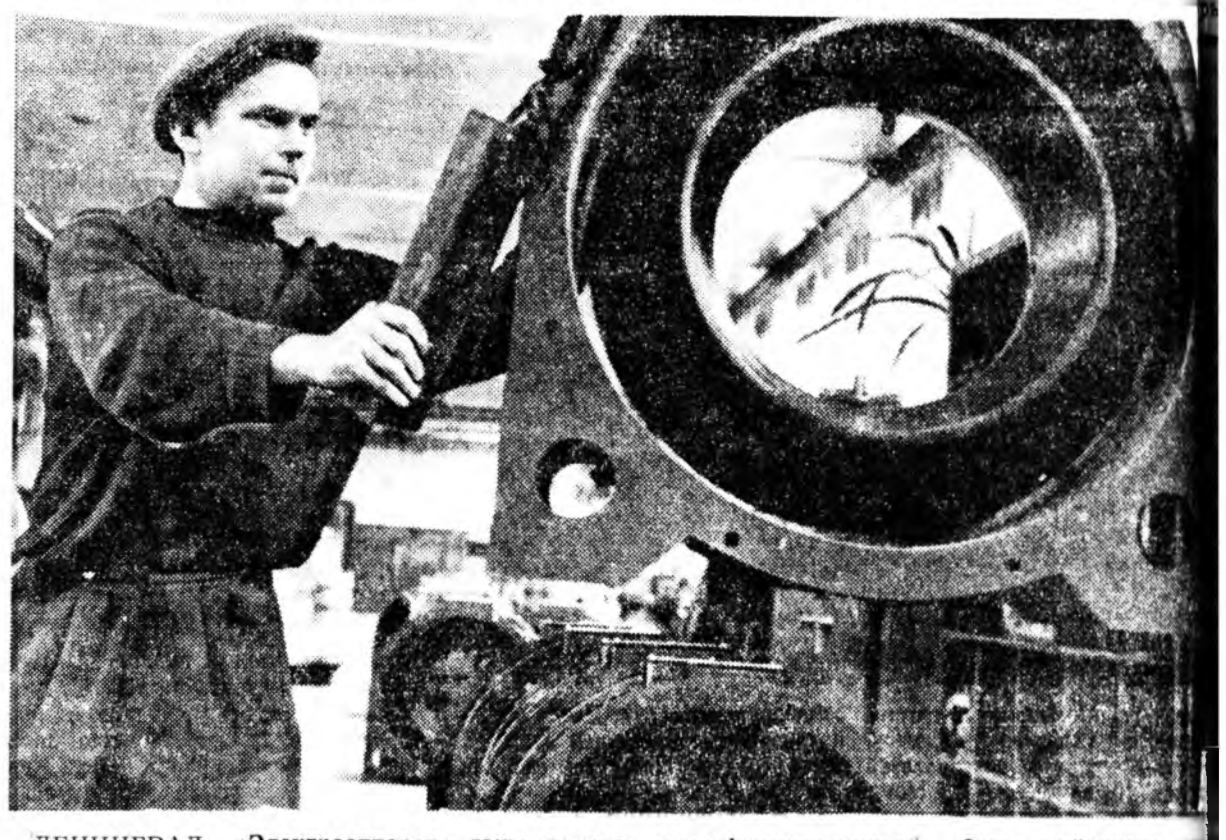

ЛЕНИНГРАД. **«Электроаппарат» гэжэ заводто трансформаторнуудай, бусад зүйлнүүдэй ...тораар шаажан хэрэглэгдэдэг юм. Мүнөө тэрэнэй орондо эпоксидна дабирхай хэрэглэгдэдэг бо... Зураг дээрэ: слесарь П. А. Суханов эпоксидна дабирхайгаар бүтээгдэhэн трансформаторай корп... зөөжэ байна. Иимэ түхэлэй трансформаторнууд Кубын энергетигүүдэй захилаар бүтээгдэдэг юм.**

ТАСС-ай фотохронико.

ШАЛГАРАГШАДТА ШАН БАРЮУЛАГДА...

Зүүн-Сибириин совнархозой ой модоной промышленностиин, модоной ажахын управлени болон профсоюзуудай Эрхүүгэй, Буряадай, Шэтын областьнуудай президиум бага комплексно бригадануудай хоорондо дэлгэрhэн социалис мүрысөөнэй январь hарын дүн гаргахадаа, мүрысөөндэ шалгарhан бригаданuудта «модо бэлэдхэлэй эрхим комплексно бригада» гэhэн нэрэ зэргэ олгоhон байна.

«Забайкаллес» комбинадай леспромхозуудай хэдэн комплексно бригада иимэ нэрэ зэргэдэ хүртэбэ. Мүрысөөндэ түрүү hуури эзэлhэн Хандагатайн леспромхозой М. М. Павловай табан хүнhөө бүридэhэн тус бригада «ТДТ-60» трактораар hара соо 2215 кубометр модо бэлэдхэжэ, таллуулhан байна. Хүн бүхэнэй үдэрэйнь ажалай бүтээсэ 19,3 кубометртэ хүргэгдөө, нэгэ халаан соо трактор 92 кубометр модо таллуулаа. М. М. Павловай бригадада 100 түхэригэй нэгэдэхи мүнгэн шан барюулагдаба.

Мүрысөөндэ хоёрдохи hуури эзэлhэн И. Ф. Алтынниковай бригада (Худанай леспромхоз) «ТДТ-60» трактор хэрэглэхэ зуураа, 2418 кубометр модо бэлэдхэжэ, таллуулhан байна. Бригадын гэшүүн бүхэн үдэртөө 16,8 кубометр модо бэлэдхэhэн, тракторай халаанай бүтээсэ 96,7 кубометртэ хүргэгдэhэн болоно. Тус бригада 60 түхэригэй хоёрдохи мүнгэн шангаар шагнагдаа.

Байгалай леспромхозой Г. В. Петренко гэгшын бригада г... дахи hуури эзэлээ. Гурбан ... hөө бүридхэгдэhэн энэ бри... «С-80» трактораар 1907 ... метр модо бэлэдхэн таллу... нэгэ хүнэй ажалай бүтээсэ ... соо 31,8 кубометр, тракт... халаанай бүтээсэ 95,3 кубо... тэ хүргэгдөө. Энэ бригада... түхэригэй мүнгэн шан барю... данхай. Мүн гурбадахи мү... шанда хүртэhэн Г. В. Попо... даадаг баригада «ТДТ-60» т... тораар 2079 кубометр модо ... луулаа. Хүдэлмэришэд тус ... ридөө нэгэ үдэр соо 18,5 к... метр модо бэлэдхээ, халаан ... трактораараа 80 кубометр ... таллуулба.

Е. Михайлов...

Магтаалтай тугалшад

Дари Шадгаева урдань хорёод жэлэй туршада «Восточные Саяны» колхоздо hаалишанаар хүдэлөөд, тугалшан болоо hэн. Даалгагдаhан энэ ажалдаа оролдосо үүсхэлтэйгээр хандадаг, зоотехническэ заабаринуудые наринаар сахижа байдаг юм.

Нүхэр Шадгаевада 40 тугал даалгагданхай. Тэдэнь hаруулхан байрада байлгагдадаг, тугалнуудай байранууд үдэр бүри сэбэрлэгдэдэг юм. Нарай тугалнуудта витамин ехэтэй hайхан үбhэ, минеральна тэжээл хододоо үгтэнэ. Үдэр бүридэ бүлеэн уhаар хэдэ дахин уhалагдана. Даадаг тугалнуудаа hайнаар харууhалдаг дээрэhээ нүхэр Шадгаева январь, февраль hарануудта тус бүриинь шэгнүүрые хоногто 700—800 граммаар нэмээhэн байха юм.

Мүн энэ артелиин тугалшан Даша Сыренов ажалдаа магтаалтай. Тэрэ 50 тугал харууhалжа, үнгэрhэн hаранuудта шэгнүүрыень хоногой 600—600 граммаар нэмээгээ.

—Хүдөө ажахын продуктнуудые ойрын жэлнүүдтэ түргэнөөр элбэгжүүлхэ хэрэгтэ парти, правительствынгаа угаа ехэ анхарал оролдолго гаргажа байхада бүри ехээр урманаи байнабди. Саашадаа үшөө hайнаар ажаллажа, ниитынгээ баялигые арьбадхалсахабди,—гэжэ түрүү тугалшад мэдүүлнэ.

Түнхэн.

С. Ардуев.

КАМЧАТКЫН ОБЛАСТЬ. **Алас-Дурна зүгэй загаhашадта хими туhалдаг болоо. Загаhа агнагшад синтетическэ утаhаар бүтээгдэhэн губшуурнуудые абадаг болоо. Тэрэнь ургамалай утаhаар оёгдоhон губшуурнуудта орходоо хэдэн дахин бүхэ юм. Зураг дээрэ: «Крутой» гэжэ траулерай боцман Анатолий Дмитриев капрон губшуураа загаhа барихын тулада бэлэдхэжэ байна.**

ТАСС-ай фотохронико.

ГАЗАРТА ДУРАТАЙШУУЛ

КПСС-эй ЦК-гай февралиин Пленум дээрэ СССР-эй Хүдөө ажахын министр И. П. Воловченко өөрынгөө хэhэн элидхэл соо ГДР-эй агрохимическэ албанай дүй дүшэл тухай дурдаhан байгаа.

АПН-эй корреспондент Ю. Ценин Потсдамдахи хүдөө ажахын зональна институтда ошожо үзэбэ. Энээн тухай мүнөө бэшэгдэхэ юм.

ГДР-эй тоо мэдээниие хараад үзэхэ болоо hаа, тус ороной олон ондоо областьнуудта ходо тогтууритай ургаса абадагынь нюдэндэ торохо байха. Тиихэдээ ган гасуур, хүйтэ нойтон гэхэ мэтын сагай уларилай таарамжагүй яршагтай хойшолонгууд гэжэ тэндэ үзэгдэдэггүй байгаа гээшэ гү? Али тэрэ республикада юрэдөө сагай уларил гэжэ байдаггүй юм гү? Тогтууритай ургаса абадагайнь ушар шалтагаан юун бэ?

...Потсдамдахи хүдөө ажахын зональна институтда хүрэжэ ерэбэбди. Таримал модоор бүрхөөгдэhэн Темплинер Штрассе үйлсэдэ шэлээр болон түмэрөөр барижа бодхооhон хүнгэн шанартай гурбан дабхар гэр байба. Институдай директор профессор, доктор Зельке ехэл гүхагүй, газаагуураа ябажа байба. Шэл амhартатай химикали машинаар шэрэжэ асараад, шулуун нүүрhэнэй хажууда буулгаhан байгаа. Энэмнай аюултай байна ха юм. Тиимэhээ нүүрhыень ондоо тээшэнь абаашаад, галда шатахагүй брезентээр тэдэ шэл амhартануудые дээрэhээнь хушаха хэрэгтэй болоо...

— Иихэдээ таанар химигтэ айлшаар орожо ерээ байнат,—гэhэн бэеэрээ,—миил тушаан боложо хүдөө ажахые шэнжэлхэ ажалда эхилэн орооhон байгааб гээд тэрэ ёгтолон дуугарна. 40 жэлэй саада тээ нэгэтэ газарай хүрьhэнэй бүридэлые шэнжэлэн үзэхэ түрүүшын туршалга хэhэн аад, тэрээндэ сэдьхэлээ буляагдан гэхэдээ, бүхы наhаа соогоо энээнhээ хахасанагүйб.

Профессор маанадые дахуулаад, институдай дээдэ доодо дабхаринуудта ябуулжа харуулба. Энэнь ехэл химическэ лаборатори байноо. Сэнхир хүхэ халаад үмдэнхэй хэдэн арбаад хүнүүд бишыхан шэл амhартанууд дээрэ тонгойлдоно. Ханадань химиин бодосуудай үзэгдэлнүүд тухай бэшээтэй. Столнууд дээгүүр шэнжэлэлгын үрэ дүнгүүд тухай тоонуудые табиhан саарhанууд харагдана. Тойруулаад хэгдэhэн тагууд дээгүүр олон ондоо номертой саарhан хайрсагууд табяатай.

— Эдэмнай юун гээшэб?

— Шорой даа. Хүдөө ажахын хэдэн арбаад кооперативуудhаа эльгээhэн газарай хүрьhэнэй дээжые абажа байдагбди,— гэжэ профессор хэлэнэ. — Эндэ химическэ шэнжэлгэ хэхэдээ тэрэнэй хэр зэргэ энхэ элүүр байhыень шалгажа үзөөд, яажа «эмнэхэ» тухай заабари үгэнэбди.

Тиигээд профессор альган соогоо нэгэ адха шорой бажуугаад үзэнэ. Тииhэн бэеэрээ тэрэниие стол дээрэ хаяхалаарш, тос гэжэ абяатайгаар унашаба.

— Иимэ хүрьhэтэй газарые hайжаруулаагүй сагтаа hайн ургаса абахаб гэжэ хүлеэhэнэйшье хэрэггүй. Тэрэмнай биднэрэй нэрлэдэгээр хадаа, ехээр эhэжэ, хэрэгээ болиhон газар гээшэ. Тэндэхи ургамалда шухала хэрэгтэй бактери гэжэ байдаггүй, мүн азот багатай байха. Тиимэhээ ургамалай үндэhые тойрон шорой няалдашоод байхадаа, шииг нойтошье, хии агааршье, тэжээлтэ зүйлнүүдыешье хүсэдөөр оруулхагүй. Тиимэ хүрьhэтэй газарые ямаршье эрхим химическэ зүйлнүүдээр үтэгжүүлхэдэ үрэ hарадаггүй юм. Мүнөө тэрээндэ ямар эм хэрэгтэй болохоб гэхэдэ, изёёсхо тарааха агротехникэ зүбөөр бэелүүлхэ хэрэгтэй.

ГДР-эй газарай хүрьhэ hайжаруулха албанай бии болгогдоhон тухай профессор хөөрэнэ. Потсдамай институт хадаа хүдөө ажахын эрдэмэй немецкэ академиин дэргэдэхи табан агротехническэ лабораториин нэгэниинь болоно. Потсдам, Франкфурт Коттбус гэжэ хамта 1,4 миллион гектар эдлүүриин газартай гурбан округ тэрээндэ харьяатай. Эдэ бүхы газарай али хирын хүрьhэтэй байhанай түлөө тэдэнэр харюусалгатай байха юм. Тэдэнэр газараа бодомжолготойгоор хэрэглэхэ ябадал сахин хамгаалха, эрдэмшэнжэлэлгын эгээн шэнэ түйлалтые хүтэлбэри болгон газарай үрэжэлые хододоо дээшэлүүлхэ зорилготой.

Зүгөөр тэдэнэр ганса газар химикали хоёрые хараад лэ hуудаг бэшэ, хүрьhэнэй шанар, тэрэнэй бүридэлгэ, хужарлигые, тэрээн соо хэды шэнээн кали, фосфорой бии байhые мэдэжэ абаха болоно. Эрдэм ухаанай заабариие зүбөөр хэрэглэдэг болгожо хүнүүдые hургаха, хүдөөгэй хүдэлмэрилэгшэ бүхэндэ агрохимиие хоёрдохи мэргэжэлынь болгохын тулада али бүхы юумэ хэхэ бүтээхэ ушартай болоно.

Баhа доктор Шраммай хүтэлбэри доро газарай хүрьhэ шэнжэлэгшэд иимэ ажал хэдэг гэбэ.

...Институдай уужам hаруул таhалганууд соо гушаад хүн хүрьhэ шэнжэлнэ. Тэдэнэй зариман ходо хүдөөгөөр ябажа, газарай хүрьhэнэй дээжэ суглуулна, таряалан шэнжэлэн үзэнэ. Иимэ шэнжэлэлгын ёhоор, газарай хүрьhэнэй карта зохёодог. Тиигээд тэрэнь кооператив бүхэндэ, гүрэнэй ажахы бүхэндэ газарай үрэжэл hайжаруулха хүдэлмэриин эшэ үндэhэн боложо үгэдэг юм.

Доктор Шрамм ябахаяа яараба.

— Мүнөө хүдөө гарахаяа байнаб, —гэжэ тэрэ хэлээ. —Биднэр газарай хүрьhэнэй карта хайшан гээд хэрэглэхэ тухай асуудал кооперативуудай түрүүлэгшэнэртэй хэшээл үнгэргэхэмнай.

«Тантай суггаа ошохомнай» гэжэ тэрэниие удаан аргадажа байгаагүйбди. Тэрэмнай өөрөө маанадые дахуулжа абаашаха дуратай байшоо. Витшток гэжэ районой түб дээрэхи сельсовет соо кооперативуудай түрүүлэгшэнэр, партийна эмхинүүдэй секретарьнар, агрономууд хамта гушаад хүн сугларaa hэн. Шрамм тэдэниие hайса таниха, мэдэхэ байба.

— Зай, нүхэд, хэрбээ танай гэртэхиндэ үбшэн тахалай хүрөөд байгаа hаань, докторые дуудаха байна ха юмта,—гээд эхилhэн бэеэрээ кооперативуудай нэгэнэйнь газарай хүрьhэ харуулhан үнгэ бүриин шэрэтэй карта тээшэ дүтэлэн ошобо. — Танай телевизорэй муугаар хүдэлөө hаань, мастерта ошохот. Тиигээд газарайнгаа муудажа эхилхэлээр, манда ерэдэг байнат. Амиды амитан гү, али орёо оньhон машина шэнги, газар гээшэмнай хэзээ мүнхэ элүүр энхэ байжа шадахагүй гэжэ таанар мэдэхэ болоот. Тэрэниие аргалха ушар гарадаг. Тиигэбэлтнай ашыень дүүрэн харюулха байна ха юм. Манай эрдэм шэнжэлэлгэ гээшэ тиимэ аргануудые яhала мэдэхэ болоо. Түбхын түрүү... зарай хүрьhэ тураадаггүй, ... гадаггүй, харин hайжаруул... севооборот хэрэгтэй болоно. ... хёор—шадажа бэелүүлхэ аг... никэ гээшэ мүн лэ шухала ... дахяар, саг үргэлжэ үтэг... оруулха, изёёсхо тарааха, ... hайжаруулха мэтын агрохими... байдаг юм. Эгээ тэрэ hүүлшы... дал тухай мүнөө хэлсэхэмнай ... гэбэ...

Үдэшэлэн орой бусажа я... «Газарай хүрьhэнэй карта зо... табиха гээшэ нёдондонhоо ... республикымнай кооператив... дэ хуули болонхой,—гэжэ ... хөөрэбэ. — Агрохими гээшэ ... дүйн сагта таряалангай у... хоёр дахин дээшэлүүлхэ арг... гохо юм,—гэhэн бэеэрээ мү... жэ эхилhэн хүдэлмэриингөө ... шэнээн ехэ хэмжээтэй ба... багсаажа үзэhэн хэбэртэй ... нигэжэ бата найдамтайгаар ... бэ:

— Өөhэдынгөө үхибүүдтэ х... дуратай байдагтань адляар ... мүн лэ тиимэ дуратай болго... най таряашадые hургаха hа... бди. Гансал газарайнгаа үр... дээшэлүүлжэл эдеэ хоол элб... бэг болгохомнай лабтай. Т... эрдэмдэ hураxahaa гадна, ... оорынгөө ажал хэрэгтэшье ... тай байха бологдоно.

Ю. ЦЕН...

АПН-эй корреспон...

Берлин-Потсдам.

БУРЯАД ҮНЭН

2-дохи нюур.

1964 оной мартын 17.

Ухаагаар олдоһон оньһон арга

...ческэ кабинедэй ээлжээтэ ...боложо, байгша оной фев... ...рын туршада оруулагдаһан наринжуулгын дурадхалнуу... согсологдобо. Улаан-Үдын ...модо болбосоруулгын ком... главна инженер Вла... Федорович Комлев тус ... дээрэ комбинадайнгаа наринжуулагшадай хэ... ...һан ажал хүдэлмэри ту...тожо, үйлэдбэридэ нэб...дэһэн, мүн нэбтэрүүлэгдэхэ дурадхалнуудай экономи...тосоонь харуулжа, эрхим наринжуулагшадай алдар со...дуулаба. Энэ асуудал тушаа ...тэ үгэ хэлээ. Тэдэнэр ком... механик Александр Ива... Прийтчинэй һүүлэй хэдэн жэ...шад. уралан наринжуулгын ...риэ эдэбхитэйгээр хабаадал...тай тогтобо. Энэ түрүү ура... наринжуулагша 1963 ондо арбан ...тэ дурадхал оруулжа, үй... нэбтэрүүлһэн байха юм. ...дурадхалнуудайнь ашаар ме...модо болбосоруулгын комби...натадаа 15 мянган гаран ...й арьбалалта хэгдээ. Алек... Иванович байгша ондо бүри ...гаар ажаллажа, уралан на...тын үшөө арбан табан дурад...луулжа, үйлэдбэридэ нэбтэ...гэһэн социалис уялгатай. ...жэлэй эхинһээ хойшо нүхэр ...ын үнэтэ дүрбэн дурадхал ... Тэдэнь комбинадайнгаа механигай таһагай болон пар... профсоюзна организацинуу...рһөө һайшаагдан, үндэр сэг...бээ.

...сандр Иванович гансал ...өө даадан ажалые хараад һуудаггүй, оньһото техникые дүүрэн хүсөөрнь ашаглаха, тэрэниие бүри бүтээсэтэйгээр хүдэлгэхын түлөө айхабтар ехэ оролдолго гаргана. Үйлэдбэридэ нэбтэрүүлэгдэһэн дурадхалнуудайнь ашаар бар хүсэнэй ажал оньһожоруулагдажа, ажалай бүтээсые саашадань дээшэлүүлхэ ябадалда нилээд туһа түхэм болоно. Урда жэлнүүдтэ тус комбинадай түүхэй эдэй цехэй газаа урадхуулагдажа асарагдаһан үһан соохи модые оложо, эрье дээрэ гаргаха бэрхэтэй байгша һэн бэлэй. Юуб гэхэдэ, тэрэ үһаниинь холтоһоор хушагдашоод, гохоороо үһан соохи модо бэдэржэ тараа барадаг байгаа. Тиигэжэ тэрэ холт ...ониинь модо татахада ехэ һаад тойбо болодог һэн.

Үһанай модые эрье дээрэ гаргаха хүдэлмэридэ һаад болодог тэрэ холтоһо сэбэрлэхэ тушаа механик шэнэ арга һүбэгшэлөө. Нёдондо жэлэй март һарата нүхэр Прийтчин үһан соохи холтоһо суглуулжа гаргаха тусхаар механизм лебедкодо тааруулан зохёогоо һэн. Уралан наринжуулагшын зохёоһон энэ шэнэ аргые комбинадай модоной заводой техническэ совет үндэрөөр сэгнэжэ, тэрэниие үйлэдбэридэ дары нэбтэрүүлһэн байха юм. Тэрэнэй үрэ дүнгөөр комбинадай модоной заводой түүхэй эдэй цех ажалай бүтээсые жэл соо 5—6 процентээр дээшэлүүлхэ арга олоо.

Александр Иванович хүдэлмэриин халаанай забһарлалгын үедэ комбинадайнгаа цехүүдээр ябажа, машина болон тэрэнэй оньһото механизмуудые нарин нягтаар шалгадаг байна. Элирүүлэгдэһэн дутуу дунданууд тухайгаа сугтаа хүдэлмэрилдэг нүхэдтэеэ зүбшэдэг, ажалдаа шэнэ арга хэрэглэхэ ябадалдань туһалалсадаг. Модо хюрөөдэдэг «РД-75-6» гэжэ машинын һолжордог ула (ползуны) удаан тэсэдэггүй, түргэн элэжэ, хододоо тэрэниие һэлгүүлхэ хэрэг гарадаг байгаа. Нүхэр Прийтчин тэрэ машинын һолжордог улын конструкциие эрид хубилган наринжуулха арга олоо. Тиигэжэ машинын һолжордог улада текстолит гэжэ тусгаар деталь һуулгаха арга дурадхаа һэн. Тэрэнь үйлэдбэридэ нэбтэрүүлэгдээд байхадаа горитой материал алмахаһаа гадна оло мянган түхэригэй арьбалалта хэһэн байна.

Түүхэтэ долоон жэлэй зургаадахи жэл—байгша ондо түрүү уралан наринжуулагшын дурадхалнуудай гурбаниинь үйлэдбэридэ нэбтэрүүлэгдэнхэй. Жэшээлхэдэ, модо хюрөөдэдэг машинын доро сугларһан хюрөөгэй хибэдэһэ хирэ, хирэ болоод лэ сэбэрлэжэ байха тусгаар механизм зохёонхой. Энэ механизмые ашаглаһанай ашаар комбинат гансахан энэ жэлдэ хоёр мянга шахуу түхэригэй арьбалалта хэхээр хараална.

Комбинадай инженерно-техническэ түрүү хүдэлмэрилэгшэдэй нэгэн механик Александр Иванович Прийтчин уралан наринжуулгын хүдэлмэри тухай иигэжэ хөөрэнэ.

—Совет хүнүүд мүнөө коммунизмын материально-техническэ үндэһэ һуури байгуулха хэрэгтэ өөһэдынгөө хубитые оруулна. Тиимэ дээрэһээ уралан наринжуулгын хүдэлмэридэ хабаадаха гээшэ инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэдэй арюун уялга, нангин зорилго мүн болоно.

Үнэхөөрөөшье тиимэ. Предприяти, цех бүхэндэ техническэ дэбжэлтэ туйлаха ябадалда хүдэлмэришэн, инженерно-техническэ хүдэлэмрилэгшэд бүхэн эдэбхитэйгээр хабаадалсажа, ажалай бүтээсэ улам түргэнөөр дээшэлүүлхэдэ, промышленна продукци бүри ехээр, эрхим шанартайгаар үйлэдбэрилэн гаргахада туһалха болоно бшуу.

Д. ШАГДУРОВ.

Борьёогой найман жэлэй һургуулиин дүрбэдэхи класс «Планетэ» отряд гэжэ нэрэтэй юм. Тэдэнэр совхозой хүүгэдэй саадта, малшадта, хонишодто шефэй туһаламжа ходо хүргэжэ байдаг. Тус класс һуралсалай талаар һургуули соогоо хоёрдохи һуури эзэлнэ. ЗУРАГ ДЭЭРЭ: 4-дэхи классай һурагшад хэшээлдээ.
С. БАЛДУЕВАЙ фото.

Багшын дэбтэрһээ

ГАНСА ХҮБҮҮН

„Эрхээр һуранхаар, бэрхээр һура“
(Оньһон үгэ)

1948 он. Жаргал хүгшэн (омогынь дүндаат яахамнайб) ганса хүбүүтэй юм. Хүбүүниинь Борис гэжэ нэрэтэй, зохидхон хөөрхэн. Мүнөө гурбадахи класста һурана. Багшань Дулсан Д. Энэ хүбүүн ехэл хурса ухибүүн даа. Багшын нэгэ хэлэхэтэй хамта бултыень ойлгожорхидог зантай, теэд бага зэргэ залхуушаг. Иимэшье байгаагүйдөө арганьүгы. Эхын ганса хүбүүн хадаа эрхэ гээшэнь хэлсээнгүй.

Борис нэгэтэ ехэ забһарта газаа гараад, тамхи татажа байһаар, багшадаа балшыса баригдаба. Багша Дулсан Д. тэрэ хүбүүе хоёр часай турша соо класстань хааба. Жаргал хүгшэн хүбүүгээ хүлеэжэ ядаад, һургуулида ерэжэ, болоһон юумэн тухай багшаһаа дуулажа, хүбүүндээ тамхи татуулхагүй, хүбүүгээ гартаа барихаб гэжэ үгэеэ үгэбэ. Хүбүүгээ дахуулжа гэртээ ерэһээр, «хойшодоо тамхи бү тата!» гэжэ ёһын тэдыдэ хэлэбэ. Тиигэжэ ерээд, хорон муухай тамхинай хүнэй бэедэ аюул асардаг тухай Бористоёо хөөрэлдэхын орондо, хүбүүнэйнгээ багшые нюргандань хараажа оробо:

— Энэ Дулма Д. гэдэг аймшагтай хүн ябагша. Бишыхандаа минишье хүбүүнһээ доро юумэ нюһа нёлбоһондоо дарагдашоод, нурсайлгажа ябагша һэн. Тиихэдэ мүнөө багша болооб гэжэ гэдэһээ садашоод, хүнэй хүбүүе хооһо нойтоор нара оротор хаажа байха. Тамхи нэгэ бага татахадаа минии хүбүүн яахашьегүй, тамхинай һайн һайхан эдеэн хадань гүрэн худалдаа, наймаалаа юм бэзэ. Доктор-эмшэд болоод багшанар тамхи бү татагты, бү татагты гэжэ гэжэ өөһэдөө хүнһөө ехээр татадаг бэшэ гү?—гэжэ байгаад олон табан юумэ тоолоно, гэмэрнэ. Шагнажа һууһан айлайнь һамган дотороо хэды зүбшөөхэгүйшье һаа, Жаргал хүгшэнтэй сэсэрхэлдэхэеэ зүрхэ алдаад, тэрэ алдууень улам гүнзэгырүүлэн:

— Үгы олон юумэ шашанхаар, хүбүүгээ түргэн эдеэлүүлыш, үлэдөөл,—гэбэ.

— Мухамни, ерэлши даа наашаа. Үлдэ гүш? Һуу, эдеэлэ гэжэ байгаад хүбүүнэй эжы олон таба юумэ дуугарба.

1950 он. Борис хэды эрхэ доргоншье һаа, эхин һургуулиие һайнаар дүүргэжэ гараба. Табадахи класста аяар Шэнэһэтэдэ, гэрһээн 40 модоной газарта һурана. Һургуулиингаа хэды холошье һаа, амаралта бүхэндөө гэртээ ерэнэ, тиихэдээ хоёр үдэр соо хэшээлээ хаягүйшье һаа, нэгэ үтэр заатагүй хаяна.

1951 оной намар. Жаргал хүгшэн ехэл хүндэшэ, налагай зохид лэ хүн гээшэ даа. Ороһон гараһан хүниие ама хооһоор гаргадаггүй: сагаалуулха, эдеэлүүлхэ. Хэрбээ ямар нэгэн ноёрхуу хэбэртэй тушаалтай хүнэй ороо һаа, тэрэниие һайнаар хүндэлжэ, архи табидаг зантай. Энэншье муу бэшэ, теэд мүнгэндэ гарзатай ха юм даа. Жаргал хүгшэн ядахагүй, томонууд боложо айл амитан болоһон хоёр басагадынь туһалжал байдаг. Гар мүнгэ һаршаганатар тоолжо үгэдэггүйшье һаа, һара бүхэндөө мяха тоһонһоонь, тэлха тариянһаань һарбайлсажа байдаг. Өөрөөшье бага сага зөөритэйхэн, хажуугаарнь пенси абадаг.

Жаргал хүгшэн айлшанда архи табибал, Бористо заатагүй нэгэ багые хэжэ, «хубитыень» уулгадаг. Юуб гэхэдэ, Борис гэртээ «хузайн» ха юм. Энэ хүбүүн эсэгынгээ һүүлдэ түрөө юм. Жаргалай үбгэн үшөө залуу ябахадань һамганайнгаа хоёр ухитэй болоод байхада, «намда ухидые түрэдэг гэргэн «хэрэггүй» гэжэ шалтаг бариад, ондоо һамганда зольботожо ошоо юм. Тэрэ гэһээр үни болоо. Энээн дээрэһээ бодоходо, Борис хүбүүн гэртээ ганса эрэ хүн хадаа «хузайн» гү, али «хозяин» байхань гайхалтай бэшэ.

1952 оной зун. Жаргал хүгшэн нюусаар архи нэрэхэдээ шадамар юм. Тэрээн бүри мүнгэнэй архи абахань гарзатай. Нэгэ тогооноо дүрбэн шэл архи гаргаад, тэрээн соогоо нэгэ шэл мүнгэнэй архи хололёо һаа, хэды хатуу болохоб. Хоёр хүниие һогтоохын орондо зургаан хүниие һогтоожо шадахаш. Жаргал хүгшэн шофер Дармада саг үргэлжэ архи табидаг. Тэрэнь бага сага түлеэень гү, али үбһыень асаржа үгэдэг. Энэ нүхэр колхозойнгоо хүтэлбэрилэгшэдтэ мэдүүлэнгүйгөөр жолоодожо ябаһан машинаая үдэр һуни иишэ тиишэнь намнажа, муу юумэ хэдэгшье һаа, Жаргал хээтэйдэ «Борис хүбүүнтнай үшөө бага байна, архи бү уулгагты гэжэ, нэгэтэ зүб юумэ хэлэһэн байна. Жаргал хүгшэн ехэл мэлээшэрхүү янзаар иигэжэ харюусаа һэн:

— Хамаагүй даа. Минии хүбүүн үетэн үхибүүдһээ ухаатай һубэлгэн юм. Архи гээшэ эдеэнэй дээжэ, умдын дээрэхи умдан. Хэн эдиһэн ууһандаа дарагдажа, доройтожо байгаа юм?

Табадахи класста хоёр жэл соо дабхарлаба, зургаадахи класста мүн баһа дабхарлаа. Һүүлэй һүүлдэ һургуулияа хаяха баатай болобо.

Борис интернадта байдаг. Тэрээн соо арюун сэбэр. Мүн тэрэнэй элбэг эдеэ хоолдо хүбүүн сэдьхэлээ ханагүй. Тиихэдэ һургуулиин багшанар эхэтэйнь яашье жэшээлшэгүй, Борисай үгы биеэшье харанагүй: зэмэтэй һаань, бултантай адляар зэмэлнэ, һайн юумэ хэлэнэ, хэнэ гэжэ, эхэдэнь адляар, хэншье бултанһаа илгаруулнагүй. Ушар иимэһээ Борис хүбүүнэй һургуулияа хаяад, гэртээ харидагынь гайхалтай бэшэ.

Жаргал хүгшэн хүбүүнэйнгээ һургуулиһаа ерэхэдэ, хүл гар дээрээ гүйжэ байгаад, зүһэн зүйлэй эдеэ хоолоор хүндэлнэ, олон дабхар олбог хүнжэлөөр бөөмэйлнэ. Борисай эхэ һургуулиин интернадай байрые нэгэшье хараагүй аад, хүбүүнэйнгээ хэлээшэдэ үнэншөөд байдаг. Иигэжэ Борис хүбүүн урагша хойшоо гүй гүйһөөр, мүртэй юумэ һураагүй, һургуулияа хаяхадаа эхэтээ иигэжэ хэлсээ һэн:

— Арбан классые дүүргэһэншье, дүүргээшьегүй хүнүүд адли гээшэ даа. Алинииншье колхоздоо ерэжэ, хотоной шэбхэһээ холодогшогүй. Эрдэмтэйшье, эрдэмгүйшье—одна шоорта»,— гэжэ эхэ хүбүүн хоёр һанаагаа залаа һэн.

⁂

Шэнэһэтэ тосхоной магазинай үүдэндэ үхибүүд олон сугларанхай. ямар нэгэн юумэ һонирхоһон янзатай, тэрэнээ хаа хаанаһаань хүреэлэнхэй, түрисэлдэн байнад. Тэдэнэй хажууда ерээд, үхибүүдые зайсуулаад харахадам, мүнөөхи Борис Ж-ич гэдэг мяхан һогтуу юумэн унтажа хэбтэнэ. Энэмнай мүнөөхи Жаргал хүгшэнэймнай эрхэ хүбүүн лэ даа. Нюур амань, хубсаһа хунарынь тооһо шоройдо зуурашанхай, эгээл «абаха танаггүй юумэ харагдана». Хажуудань бишыхан чемодан нээлгэтэй хэбтэнэ. Тухайлхада, Борис бааниһаа ерэжэ ябаа хаш. Шабар болошоһон пиджагайнь хармаанһаа хахад литрэй шэл бултайна. Нэгэ хүбүүн мылэ вехоотко хоёрыень суглуулжа, чемодан соонь хэнэ:

— Яагаа гахайда адли хүн гээшэб! Энэ шабар шоройдо худхалдахаяа ехэл һайхашаана гээшэ гү?

1962 оной июль. Колхозой хонидые харадаг Сырен-Дулмын айхабтар яаралтайгаар сайгаа уугаад, хонидоо залаха юм байна гэжэ һуутар, газааһаа хүбүүниинь, тухайлхада, 12 наһатай томоолиг янзын хүбүүн орожо ерээд, «Нагасыемнай шал һогтуу, мэдээгүй хэбтэхэдэнь, дружиннигууд бодхожо абаашаба» гэжэ хүбүүн хэлэбэ. «Абаашаг, абаашаг саашань. һогтуу галзуу үһан тархи Борис нагасаар хахашниб»,—гээд хүбүүгээ газаашань гаргана.

Энэ бишыхан хөөрэлдөө мүнөө хүрэтэр анирггүйгөөр шагнажа һууһан, буурал һаншагтай, жара наһанһаа гаража ябаһан, томо бэетэй наһатай янзын хүгшэн—одоол Жаргал хүгшэмнай эгээ ехэ басаган болохо Сэрэн-Дулмадаа ганиршаба.

— Ганса дүүшни архи уугаашье юм бэзэ. Хэнэй хүбүүн уудаггүй юм. Минии хүбүүн хүнэй зөөри хулуужа, буляажа унагүй. Борисаймни хойноһоо бү оро! Юундэ ганса дүүгээ узэдэггүйбши? Ямар юумэ ёрлоһон, түрэһэн эмэбши? Нэхы дэгэл хүндэ олдохо юм, нэгэнһээ гараһан олдохогүй юм,—гэжэ байгаад заха үзүүргүй олон юумэ тоолоно.

— Дүүгээ би яашье хашана хараана бэшэб! Харин, та, өөрөө гансса хүбүүгээ хара багаһаань эрхэлүүлэ эрхэлүүлһээр, эрдэм бэшэгтэшье, ажал хүдэлмэридэшье һургаагүйт! Тэрэнтнай багадаад, Сэндэмэ бидэ хоёрые һургуулиһаа һаатуулаа һэнтэ. Бористнай айл боложо шадабагүй, олоһоноо гансаараа үһан болгожо уугаад ябана. Үнгэрхэдөө колхозойнгоо талха хулуужа худалдаа, тэрэнь мэдэгдээд, сүүдлүүлхээ хүлеэжэ байна. Хоёр үхибүүдтэй һамганиинь тэсэжэ тулажа ядахадаа, эхэ эсэгэдээ хариба. Алим тэрэ үндэгэн оохэн шэнгеэр эрэ болгоһон хүбүүншни? Борисай иигэжэ зутаржа, зууража ябаһанда танайшье гэм байлсаха!—гэжэ басаганиинь харюусаба.

Д. ЛЫГДЕНОВ.

СОЁЛОЙ ҺОНИН

...шэдэй харуулһан наадан

...хааминай аймагай Борто...ной наһажаал эхэнэрнүүд ...улиин һурагшадтай хамта ...айнгаа зондо концерт ха...ха, ехээр һонирхуулба. Наа...харуулхада 50 наһатай хүг... Бадма Баирова, Дулма ...нова хабаадалсаа. Тэдэнэр ...ай сагай үлэгдэл бөө, ла...рай мэхэ гохо тухай «һолон... «Танха бөө» гэһэн зүжэ...е табяа. композитор Мусоргскиин зохёолой аялгануудые һайханаар наадаа. Мүн дуушан Сергей Николаев гоё гоё дуунуудые дуулажа, сугларагшадай альга ташалгаар үдэшэгдэнэ.

В. Доржиев.

Сибириин баатар

...ряадай гүрэнэй филармо...артистнар Түнхэнэй аймаг... эндэхи колхоз, совхозуу... «Аршаан» курортдо наада ...ба. Артист Михаил Уша...баянаар буряад арадай ...дуудые, мүн ородой агуу ехэ композитор Мусоргскиин зохёолой аялгануудые һайханаар наадаа. Мүн дуушан Сергей Николаев гоё гоё дуунуудые дуулажа, сугларагшадай альга ташалгаар үдэшэгдэнэ.

Артистнартай хамта «Сибириин баатар» гэгдэдэг Анатолий Беспятых өөрынгөө номернуудые харуулаа. 600 килограмм гирнүүдые шүдөөрөө үргэхэдэнь хүнүүд гайхахын ехээр гайхаһан.

Л. Борхонов.

Лекци-концерт

Колхозой клубай сценэ дээрэ Буряадай гүрэнэй филармониин артистнар Цырен Хобарков, Цыбикжап Батуев гэгшэдэй гүйсэдхэһэн лекци-концерт Захааминай арад зондо ехэ баяраар угтагдаба. Тэдэ Үтаата-Далахай, Санага, Шара Азарга нютагуудаар ябаһанаа Енгорбой тосхон хүрэжэ ерээ.

Б. Сагандаев.

...нхарагдамаар асуудал тушаа болоһон хөөрэлдөөн

...урагшадые гоё һайхан юумэдэ ...гаар хүмүүжүүлгэдэ саг ...э анхарал хандуулха шу... гэжэ КПСС-эй ЦК-гай ию... Пленум дээрэ заагдаһаниинь ...э. Саг соогоо табигдаһан ...асуудал совет зоной зүрхэ ...дэ нэбтэрэн, халуун ан... татажа эхилһэниинь гай...й. Яахадааб гэхэдэ, иимэ ...жэл ерээдүйн коммуниз... үедэ ажаһууха үетэниие ...үүлгын тон шухала ху... болоно бшуу.

...рэл партиингаа иимэ халуун ...лые хараада абажа, соёл ...урын болон гэгээрэлэй ми...еоствэнүүд уран һайханай ...мэй хүтэлбэрилэгшэдэй, хүг...заадаг багшанарай арбан хо...й семинар үнгэргэбэ. Энэ үеэр ...й республикын ниислэл хото Улаан-Үдэдэ РСФСР-эй ком...торнуудай холбооной секре...дай нүүдэл заседаниин бо... байһан ушарай гүнзэгы удханартай байһаниинь ойлготой. Семинарта хабаадагшад республикынгаа хүгжэмэй культуратай бүри дүтэ танилсаха арга олоо. Эрхүүгэй филармониин, Буряадай оперо, баледэй театрай нэгэдэмэл симфоническа оркестрэй концерт шагнаһан, Д. Аюшеевэй «Эхын хоёр» гэжэ оперо, Ж. Батуевай «Ажабайдалай сэсэгүүд» гэжэ балет хараһан байна. Мүн секретарнадай нүүдэл заседаниин үедэ болоһон творческо дискуссида хабаадалсаа юм. Эдэнэр Б. Ямпиловай элидхэл зүбшэн хэлсэлгэдэ байлсаха зуураа, үргэн арадайнгаа дунда, илангаяа хүдөө зоной дунда элдэб жанрай хүгжэмтэ зохёолнуудые, симфони, камерна хүгжэм дэлгэрүүлхэ хэрэгэй шухала байһан тухай һаналаа мэдүүлһэн, буряад композиторнуудай зохёолнуудые али болохоор дэлгэрүүлхые уряалһан байна. Хүүгэдые гоё һайханда дуратайгаар хүмүүжүүлхэ гээшэ хүгжэм заалгатай таһаршагүй холбоотой гэжэ тоолодог байһанаа элирхэйлээ.

Семинарай түрүүшын шатада БКНИИ-гэй научна хүдэлмэрилэгшэ Б. Олзоевой «Буряад хүгжэмэй культурын хүгжэлтын замууд» гэжэ тон һонирхолтой лекци уншагдаһан, буряадай түрүүшын оперонуудһаа хэһэгүүд шагнагдаһан байха. Удаань республикынгаа ниислэлэй драматическа театрнуудай ажал хүдэлмэритэй танилсаа. Хоца Намсараевай нэрэмжэтэ буряад драмын театрай главна режиссер Анатолий Никитин «Драмын искусство болон артистын бэлиг шадабари» гэһэн темээр һонирхолтой хөөрэлдөө үнгэргөө. Хореографическа училищиин багша Э. Олзоева баалай шэнэ хатарнуудта яажа һураха тухай тодорхойгоор хөөрэжэ үгэһэн байна.

Хоор эмхидхэхэ асуудалаар хүгжэмэй училищиин багша И. Веденов хэшээл үнгэргэхэ зуураа, шэнэ дуунуудые сээжэлдүүлжэ һургаһан, дирижерой мэргэжэл шудалалгада хабаатай зүйлнүүдые зааһан байна.

Республикымнай драмтеатрнуудай режиссернүүд болон артистнууд — И. Прохонов, М. Кауль, С. Будажанов, М. Панкова болон бусад мүн лэ һонирхолтой хэшээлнүүдые үнгэргөө, сценын нюусануудтай, зүжэг табилгын онсо ушарнуудтай, уншалгын онол гуримуудтай танилсуулаа.

Соёл культурын, гэгээрэлэй хүдэлмэрилэгшэдэй суг хамта үнгэргэһэн энэ семинар эдир үетэниие гоё һайханда дуратайгаар хүмүүжүүлгэдэ аша үрэтэй байхань дамжаггүй.

К. АНДРЕЕВ,
Культурын министерствын искусствын талаар инспектор.

КИЕВ. Прибор, автоматизациин хэрэгсэлнүүд болон жолоодолтын оньһо түхеэрэлгэнүүдые бүтээхэ талаар СССР-эй Госпланай дэргэдэхи гүрэнэй ...тедэй автоматнкын институт «ЦУМ-1» гэжэ машина ...лан зохёогоо. Энэ машина промышленностиин элдэб һал...нуудай үйлэдбэриин хүдэл...ые ажаглан хинаха, залан ...лүүлхэ байна. Зураг дээрэ: инженернүүд А. С. Подаков (...уун гарһаа), В. А. Оверко «ЦУМ-1» машинын оньһые ...ruулан тодхожо байна.
ТАСС-ай фотохронико.

Ажалшадай бэшэгүүдһээ

Амарха гэхэдэ...

Мухар-Шэбэрэй аймагай «Эрдэм» совхозой 3-дахи отделениин түбэй тосхон. Энэмнай сэлгеэ үргэн талын дунда түбхинэһэн, 150-аад үрхэтэ айлтай юм. Теэд эндэ хүрэжэ ерэмсээрээ гансахан лэ магазинай шэнэ барилга обёорон харахат. Клуб, библиотекэтнай хаанаб гэжэ асуугаа һаа, зуун жэлэй саана баригдаһан үмхи хара хоёр гэр заажа үгэхэ. Тиихэдэнь, гайхажа тагнахат. Иимэ ехэ тосхон аад лэ, яажашье нэгэ һайн шэнэ клуб барижа ядаа юм гээд бодохот. Теэд тэрэ клуб соонь ороболтнай, тэг дундань биллиардын хоёр-гурбан шаригтай стол налшиижа байха хажуугаарнь тойроод үрөөһэн хүлтэй, хүлшьегүй дохолон һандалинууд үбдэг тулама шорой соо хэбтэхэ. Иимэ юумэ харахадаа, «эзэгүй клуб, эмхигүй байдал энэл гээшэ ха юм» гээд гутахаар байдаг.

Юрэдөө дурсагдаһан клубые шэнээр һэльбэхэ тухай, ажал хүдэлмэриень һэргээхэ тухай ярилдаан хөөрэлдөөн, сүглаануудшье боложол байдаг. Шэнэ гэрэй һууришье тодхогдоо юм. Теэд бодото дээрээ бүтэһэн юумэ огто байхагүй. Клубтань үни заяанай киношье харуулагданагүй. Зосоонь ороходо хүйтэн. Ном абажа уншаха гээ һаа, библитекэшье үгы.

Шэнэ клуб соогоо хэзээ шэнэ дуунай аялга шагнажа, хатар наадажа, хабатай зохидоор амарха зонбибди гэжэ «Эрдэм» совхозой хүтэлбэрилэгшэдһөө дахинаа асуухаар болоод байна.

Б. Дашиев, Ц. Балдуев, Ц. Доржиев,
«Эрдэм» совхозой хүдэлмэришэд.

Н. ДАМДИНОВ

«ТАНИЛСАЯ, АТОМ»

III. АТОМАЙ ДОТОРХИ ЗАМБУУЛИН

XIX зуун жэлэй дууһаха үедэ нэгэ залуухан багша байһан юм. Англиин хоёр суута университедэй нэгэн болохо Кембриджын университет дүүргэжэ ерээд, тэрэ багша нютагтаа дунда һургуулида физикэ заадаг болобо. Нютагайнь хүнүүд энэ залуу багшые үйлсэдэ ябахыень хараад, голхоронгёор толгойгоо һэжэрдэг һэн. Юун бэ гэхэдэ, университет дүүргэжэ ерэһэншье һаа, багшалжа шадахагүй хүн байшоо. Хэшээл дээрэнь үхибүүдынь шэхэ дүлиирмээр шуугалдадаг, класс соогуураа гүйлдэдэг, саарһа гуурһаар шэдэлдэдэг. Теэд багшань энээниие обёоронгүйгөөр, нөөхил электричествэ, нөөхил магнетизм тухайгаа зүрхэ алдангүй хэлэжэл һуудаг һэн ха.

Нэгэтэ дулаахан намар тэрэ багшын огород соогоо хартаабха малтажа байхада, эхэнь гартаа бэшэг баринхай хажуудань хүрэжэ ерэбэ. Тэрэ бэшэгээ задалаад, саашань уншаха бүреэ багша хүбүүнэй нюур улам сэлмэжэ, баргадашагүй баяр нюдэндэнь бадарба. Гартаа бариад байһан хүрзээ аһан хүсөөрөө обоолгдоотой зөөлэн хүрьһэ уруу шаажархёод: «Һүүлшынгээ хартаабха малтахыем хараба гээшэш!»—гэжэ хүсэтэй залуу гараараа эхэеэ тэбэрин, агаарта үргөөд табиба. Кембриджһээ ерэһэн тэрэ бэшэг соонь манай нөөхи тулюур багшада, университедэй эгээн бэрхэ студент байһанайнь түлөө мүнгэн шан үгтэбэ гэжэ мэдээсэгдэһэн байгаа бшуу.

Тэрэ мүнгөөрөө нөөхи багшамнай саашань һуралсалаа үргэлжэлүүлхэ аргатай болоо. Удаан шэбшэжэ байнгүй түхеэрээд, тэрэ залуу хүн һанаагаа зобон үлэһэн эхэтэйгээ баяраа хэлсэн, дутаг малтаһан огородоо орхижо, багшалжа шадаагүй дунда һургуулитайгаа хахасаа һэн.

Иигэжэ, хожомоо бүхы дэлхэйдэ алдаршаһан Англиин суута физик Эрнест Резерфорд холын замда гараа бэлэй. Замынь нэрээшье холо һэн—Шэнэ Зеландиһаа далайгаар Лондон хүрэтэр тамарха ёһотой бшуу.

Һүүлдэ, суута эрдэмтэ болоһон хойнонь, Эрнест Резерфорд шэнги һонирхолтой бэрхээр залуу эрдэмтэдтэ багшалдаг хүн үгы гэгдэбэ. Харин, тэрэ дунда һургуулида үхибүүд үгыень юундэ дууладаггүй һэм бэ гэхэдэ, залуу физик тэдэнэйнгээ бэлэдхэл багатайе мартаад, физикын эгээн орёо хүшэр асуудалнуудые ойлгуулха гэжэ сагһаань урид оролдоо ха юм.

Лондон хүрэжэ ерэһээр, Резерфорд тэрэ сагта нилээд мэдээжэ физик гэгдэһэн Джозеф Джон Томсоной хүтэлбэри доро хүдэлжэ эхилээ. Энэ хадаа беккерелиин элшэнүүдэй һаяхан олдоод байһан үе бэлэй. Удангүй Пьер Кюри Мария Кюри хоёр беккерелиин элшэнүүд атом соохи «ажал ябуулгын» тэмдэг мүн гэжэ мэдээсээд, атомай өөр тухайгаа газаашань элшэнүүдээ табидаг ёһо нээгээ. Радиоактивность тухай мүнөө бүхы дэлхэй хэлсэдэг болоод байба. Физикэдэ, илангаяа атомай доторхи байгуулалта шудалалганда, бэеэ зорюулхамни гэһэн зондо ехэл таарахатай саг бэлэй. Беккерелиин элшэнүүд юунһээ бүридэнэб, яахадаа атом өөр тухаараа элшэнүүдээ газаашань табина гээшэб, атомай досоохи байгуулалта ямар бэ—эдэ бүгэдэ асуудалнуудта харюу үшөө үгы һэмшүү.

Резерфорд анха түрүүн беккерелиин элшэнүүдэй шанар шудалжа эхилхэ гэжэ шиидээ. Атомай гүн сооһоо эльгээгдэһэн энэ элшэнүүд атомай досоохи байдалые элирүүлхэдэ туһалха һабагшанууд ха юм. Энэл һабагша дахажа, атомай гүн уруу шагаажа шадахаб гэжэ Резерфорд һайн ойлгоно.

Түрүүн дээрэ Резерфорд ураанай худхалаагай элшэнүүдые шудалжа ороо. Радиин элшэнүүд шэжээгүй шанга, шудалхада онобшотой юм, теэд радий хаанаһаа олохобши? Һаяхан Кюритэнэй абажа эхилһэн энэ шухаг элемент дэлхэй дээрэ даншье хомор гээшэл. Арбаад тонно ураанай худхалаа сооһоо дециграммаар хэмжэжэ радий абтадаг. Хажуугаарнь, элдэбын үбшэ аргалхада радий туһатай гэжэ элирхэһээнь хойшо үнэ сэнгынь дуулдаагүй ехээр нэмээ. Нэгэ грамм радиин түлөө 750 мянган франк үгэдэг болонхойл! Гэбэшье, Резерфорддо Парижһаа үнэтэ бэлэг ерэбэ. Тэрэнь—Кюритэнэй эльгээһэн аргагүй шухаг радитай порошок байгаа һэн...

Кюритэндэ досоогоо баяр хүргэхэ зуураа, Резерфорд үшөө нэгэ хэрэгэйнь түлөө—тэдээниие һайшаана. Һаяхан Кюритэн радий илгажа абаһанайнгаа нюусые нээжэ. бултанай уншахаар толилоод, үшөө радий гаргалганайнгаа патентһээ арсаа. Ёһотойл эрдэмтэд хадаа иигээ. Радий гаргалганай патент (анха түрүүн ухаалдижа гаргаһанай гэршэлгэ) Кюритэн абаа һаа, радий үйлэдбэрилэн гаргаһан лэ завод, хүнүүд, гүрэн бүхэнһөө түлбэри мүнгэ абажа, үзэгдөөгүй ехэ баян зон болошохо һэн. Теэд хүн түрэлтэнэй хүгжэлтэдэ шухаг радий нээһэн Кюритэн энээн дээрэ баяжахаа оролдоогүй, олоһон нюусаяа хүн түрэлтэндэ бэлэг болгон үгөө.

Лондондо беккерелиин элшэнүүдые шудалжа эхилһэн залуу Резерфорддо радий эльгээхэдээ, Кюритэн алдуу хээгүй. Энэл хүн, Эрнест Резерфорд, анха түрүүн атомай голые доторлон харуулжа шадаа һэн.

Эхин түрүүндэ Резерфорд беккерелиин элшэнүүд нэгэ мүһэн бэшэ юм гэжэ мэдүүлбэ. Эдэ элшэнүүдэй урда алюминиин нариихан хабтагай табижа үгэхэдэнь, зарим хубинь алюминиһаа ташагайдадаг. зарим хубинь торолдонгүй нэбтэ гарадаг байба: Ташагайдадаг элшэнүүдыень альфа элшэнүүд, нэбтэ гарадагуудыень бета элшэнүүд гэжэ нэрлээ һэн. Үшөө гурбадахи хуби элшэнүүд бии байһаниень Резерфорд хараагүй байшоо. Тэдээниень ондоо эрдэмтэн удангүй элирүүлбэ. Тэдэнь—гамма—элшэнүүд гэжэ нэрлэгдээ һэн. Иихэлээрээ, беккерелиимнай элшэнүүд гурбан янзын боложо хубаагдаба: альфа, бета гамма элшэнүүд.

Электричествэдэ нэмэлтэ, хасалта гэжэ хоёр һомон бии һэмнай, тон тэрээндэл атомайшье элшэнүүд һомологдоһон байшоо. Альфа гэдэгүүдынь нэмэлтэ һомотой частицануудһаа бүридэнхэй, бета гэдэгүүдынь хасалта һомотой частицануудһаа бүридэнхэй, бета гэдэгүүдынь хасалта һомотой частицануудһаа бүридэнэ гэжэ тодорхойлогдоо.

1911 ондо Резерфорд өөрынгөө лабораториин үүдэ үргэнөөр нээжэрхин харайжа ороод, луу шэнги хоолойгоор лужаганаа һэн:

— Мүнөө би атомай досоохи түхэл ямар бэ гэжэ одоо ойлгонхойб!

Энээнһээ урда тээ атомай түхэлые, атомай досоохи байгуулалтые хэншье мэдээгүй байгаа. Резерфорд атомые юртэмсын түхэлтэй гэжэ харуулһан модель дурадхаа.

Энэнь иимэ удхатай бэлэй. Атомай досоо, атомай голынь боложо, нэмэлтэ һомотой частицанууд (протонууд) сугларанхай. Протонуудһаа бүридэһэн голоо тойроод, хасалта һомотой частицанууд (электронууд) мухарижа байдаг. Нэгэ үгөөр хэлэхэдэ, Нарые тойроод юртэмсэнүүдэй эрьелдэжэ байдагта тон адли. Тиимэһээ энэ модель юртэмсын түхэлтэй модель гэгдэбэ.

Иигэжэ, үни заяанһаа, үшөө Демокридай үеһөө, бутаршагүй гэгдэһэн атом XIX зуун жэлэй эсэстэ анха түрүүн Рентген Беккерель хоёрой элшэнүүдээр өөр тухайгаа дохёо тэмдэг үгэжэ, XX зуун жэлэй богоһодо Пьер Кюри Мария Кюри хоёрой лаборатори соо энэ элшэнүүд сохом атомай гүн сооһоо өөр тухаараа сохилон гараһан элшэнүүд мүн гэжэ тодороод, мүнөө Резерфордын ухаалдиһан моделиин ёһоор, атом гэдэгнай нарата замбуулин шэнги баһал голтой, голоо тойроод мухарижа байдаг, нюдөөр оношогүй жаахан юртэмсэнүүдтэй байна гэжэ элирхэйлэгдээ.

Резерфорд энэ өөрынгөө моделиие ганса саарһан дээрэ зуража харуулаад дууһаа бэшэ. 1911 ондо атомай түхэл зураһанайнгаа һүүлээр найман жэл болоод, 1919 ондо Резерфорд атомай досоохи байгуулалтые зүбөөр ойлгоһоноо бодото хэрэг дээрэ харуулжа шадаба.

Элемент бүхэнэй атом хараад үзэхэдэ, тэрэ элементын таблица соохи һууриин тоо атомайнь протонуудай тоотой адли байдаг һэн. Жэшээнь, ураан Менделеевэй таблицада 92-дохи һуури эзэлнэ. Протонуудайнь тоо — мүн баһа 92. Энээн тушаа Резерфорд ходо шэбшэжэ ябадаг һэн. Нэгэтэ Резерфорд радиһаа газаашаа табигдажа байһан һөөл хүсэтэй альфа-частицануудай урда азот гэжэ хүнгэн элемент табяад туршаба. Эдэ элшэнүүдынь азодой атомай голые доһолгожо, протонуудайнь тооё нэгээр ехэ болгожорхибо. Менделеевэй таблицын 7-дохи һуури эзэлһэн азот найман протонтой болоһондоо, 8-дахи һуури эзэлжэ, кислород болошоод байгаал! (Кислород Менделеевэй таблицын 8-хи һуури эзэлэнхэй һэмнай даа).

(Үргэлжэлэлынь 4-дэхи нюурта)

(Түгэсхэл. Эхиниинь манай газетын мартын 1-нэй, 15-най номернуудта)

«ТАНИЛСАЯ, АТОМ»

(Түгэсхэл. Эхиниинь 3-дахи нюурта)

Нэгэ элементые нүгөө элемент болгожо шадаһанайнь түлөө Резерфордые эрдэмтэд «мүнөөнэй алхимик» гэжэ нэгэн доро нэрлэбэ. Дундада зуун жэлэй мунхаг балар сагта алхимитүүд гэжэ нэрлэгдэһэн, харахаһаашье зоболонтой зон бии болоо һэн. Бодосуудай шанар шэнжэ тухай юушье мэдэхэгүй байгаад, тэдэнэр элдэбын юумэнүүдые худхажа, холижо, бутаргажа, шэгнэжэ һуудаг бэлэй. Хүхэ түмэрһөө алта бии болгохын түлөө алхимигүүд хэды шэнээн зобоо гээшэб? Хүниие хододоо залуу үлөөхэ шадалтай шулуу бэдэржэ тэдэнэр туляа. Элдэбын бодосуудые худхажа байтараа, өөһэдөө ойлгонгүй, тэһэрдэг шанартай бодос бии болгоод, агаарта дэгдэшэдэгшье алхимигүүд ушардаг һэн. Италида нэгэ алхимик «ута наһанай эликсир» бэдэрэн, виноградай шүүһэ нэрэжэ һуутараа, зүгөөргүй хатуу шанарай унда бии болгоод, нүхэдөөрөө тэрэнээ ехээр уудаг боложо, наһаяа нилээд богонидхоо һэн гэдэг. Арабууд энэ ундые алкоголь («аль кеголь») гэжэ нэрлээ, — тэрэнь оршуулха болоо һаа, «зөөлэхэн» гэһэн удхатай... Тобшолон хэлэхэдэ, хүн түрэлтэндэ алхимигүүд һайе асаржа шадаагүй.

Нэгэ элементые нүгөө элемент (түмэрые алтан) болгоогүйшье һаа, азодые кислород болгохо хэрэг юртэмсын бодосой атомуудай доторхи байгуулалтые ухаан бодолоороо хаража ойлгоод, гараараа хубилалта оруулжа шадаха хүниие хүлеэжэ байгаа бшуу. Алхимигүүдтэ имэ юумэ хэхэ эрдэм ухаан үгы һэн. Энээниие Эрнест Резерфорд бүтээжэ шадаа. Тиихэдээ атомай байгуулалта тухай, электронуудай протон голоо тойрожо мухаридаг тухай номноһон һургаалайнгаа зүб байһаниие Резерфорд эрдэмтэ дэлхэйн үмэнэ гэршэлбэ гээшэ.

«Заримдаа шэнэ, һонирхолтой үзэгдэл «мэнэ-мэнэхэн» олдохоор, нээгдэхээр болошоод байдаг. Тиигээд тэрэ үзэгдэлые хэдэ хэды хүн гэнтэ, нэгэн доро, нээжэрхидэг. Эрдэм ухаанай хурдан хүгжэлтэһөө имэ ушар болоно гээшэ» — гэжэ физик Лауэ хэлэһэн байха юм. Энээндэ адлишуу ушар 1932 ондо, атомай гурбадахи частица—нейтронииие нээһэн жэлдэ болоо һэн. Резерфордын 1919 ондо азодые кислород болгоһонһоо хойшо аяар арбан гурбан жэл соо, 1932 он хүрэтэр атомай физикэдэ томо «олзонууд» олдоһон, нээгдэһэн үзэгдэлнүүд байбагүй. Юундэ тиимэ удаан атомай физикэдэ энэ таһалдал тогтошоо гээшэб? Атом шудалһан физигүүд үсөөрөө бэшэл — бүри олошоржо байгаал. Физикын агуу ехэ ухаатан зариманиинь нүгшөөд, зариманиинь наһатай боложо эхилээ, гэбэшье тэдэнэй орондо дутуугүй хурса бэлигтэй, дутуугүй үсэд зоригтой залуушуул олоор ерэжэ байгаа. Теэд юундэ атомай физикэдэ имэ абяагүй болошоо гээшэб? Байгаалида заримдаа аадарай урда тээ нэгэл жэгтэй, досоо аягүй болошомо намдуу байдал тогтодог — ехэ һалхи шуурганай урда тээ... Магад, атомай физикэдэ баһа имэ удхатай абяагүй байдал тогтошоо гээшэ гү?

Атом шудалдаг физигүүд дэмыдэ нитэрээ абяагүй байгаа бэшэл. Тэдээнэй урда айхабтар хүшэр таабари табигдашоо ха юм. Атомай гүнзэгы голые тодорхойлон шудалхын түлөө физигүүд альфа—элшэнүүдые атомай гүн руу шэглүүлдэг һэн гэжэ мэдэнэбди. Теэд альфа-элшэнүүднай нэмэлтэ һомотой элшэнүүд. Протонуудһаа бүридэһэн атомай гол мүн баһа нэмэлтэ һомотой. Нэмэлтэ һомонууд хадаа заатагүй нэмэлтэ һомонуудһаа зайсадаг, тиимэһээ үсөөхэниинь лэ, тон шархуугаар, атомай гол хүрэтэр ошодог һэн. Иигээд ерэхэлээрээ нэмэлтэ һомотой альфа-элшэнүүдээр хэдышье атомай гол уруу буудабашье, атомай голые ехээр хүдэлгэжэ, шанарыень хубилгажа, бүтэхэгүй шэнги байба. Атомай голдохи протонуудһаа зайсангүй тиишэ сэхэ орохо хүсэтэй, шэнэ түхэлэй частицанууд, шадаал һаа һомологдоогүй частицанууд байдаггүй юм аа гү гэжэ һанахаар саг бэлэй. Һомологдоогүй частицанууд гэжэ мүнөө болотор дуулдаагүйл — тэдэ нэгэн гэбэл, нэмэлтэ һомотой, нэгэн гэбэл, хасалта һомотой байдаг ха юм. Зүгөөр — атомай физикэ гээшэмнай дуулдаагүй юумые дуулгажа, үзэгдөөгүй юумые үзүүлжэ байһан эрдэм бэлэйл. Һомологдоогүй частицануудшье бии байхадаа магадгүй...

Хэдэ-хэды эрдэмтэдэй алибаа нэгэ асуудалые адли шахуу шэнжэлжэ орбходо, тэдэниие «шэнжэлгын урилдаанай зүргэ дээрэ гараба» гэжэ Резерфорд хэлэдэг байһан юм. Эгээл энэ үедэ, атомай гүн уруу хурсаар шагаажа, «ухаан бодолой урилдаанай зүргэ дээрэ» гараад байгшадые тоолобол: Германида—Бете, Беккер хоёр, үшөө-Гейзенберг, Францида — Фредерик Жолио-Кюри, Ирен Жолио-Кюри, Советскэ Союзда—Дмитрий Иваненко, Англида — Чедвик гэгшэд бэлэй.

Нэн түрүүндэ, Бете Беккер хоёр бериллиин элшэнүүд гэжэ нэрлэгдэһэн айхабтар хүсэтэй шэнэ элшэнүүдые олобо. Теэд тэдэнэйнгээ ямар шанартай-шэнжэтэйе, ямар угтай — удхатайень ойлгожо ядашабад. Эрдэмтэд олооро энэ элшэнүүдыень зүбшэжэ үзөөд, электромагнитна долгинуудай үзэгдэл гээшэ гү гэлдээ һэн.

Францида энэ элшэнүүдые Фредерик Жолио-Кюри һамгатайгаа шэнжэлжэ ороо. Удангүй, Жолио-Кюритэн ехэл ухаамгайгаар табигдаһан туршалга хээд, 1932 оной январиин 18-да Парижай Академиин суглаан дээрэ дуулгахадаа, бериллиин элшэнүүд электромагнитна долгидоор холбоотой гэһэн бодолые эрид арсаба.

Энэ мэдээсэлыень Англида Резерфордын лабораторидо хүдэлжэ байһан физик Джеймс Чедвик үтэр тодожо абан, түргэхэнөөр Жолио-Кюритэнэй бүхы туршалгануудые дабтажа хэһэнэй һүүлдэ 1932 оной февралиин 27-до «Нейчур» («Байгаали») гэжэ журналда өөрынгөө мэдээсэл хэблэбэ. Энэ мэдээсэлдээ Чедвик бериллиин элшэнүүд — шэнэ түхэлэй частицанууд мүн гэбэ. Тиихэ мүртөө энэ частицануудһай һомологдоогүй частицанууд байшоо. Чедвик энэ частицые «нейтрон» гэжэ нэрлэбэ. Иигэжэ Бете Беккер, Жолио-Кюритэн, Чедвик гэгшэдэй хурса ухаанай хурдан урилдаан дунда нейтрон олдоо бэлэй.

Одоол иихэдээ атомай гол уруу сүлөөтэйхэнөөр, протонуудһаа эсэргүү сохилто абангүй, орохо частицанууд эрдэмтэдэй гарта үгтэбэ гээшэ. Энэ хадаа унашагүй бэхи хэрэмэй хаалтатай олон үүдэнэй эгээн саада замагай түлхюур гартаа оруулһантай адлишуу бэлэй.

Һаяхан олдоһон нейтрон ябууд дундаа үшөө нэгэ, эрдэмтэдэй толгой яһала үбдэхөөһэн асуудалые шиидхэбэ. Атомай шэгнүүри протонуудайнгаа тооһоо хододоо хоёр дахин ехэ байдаг һэн. Жэшээнь, зургаан протонтой углеродой атомай шэгнүүри—12 һэн. Мүнөө энэ ойлгогдоогүй ушар эли боложо үгөө. Зургаан протоной хажуудаа үшөө зургаан нейтрон байдаг байгаа. Нейтрон һомологдоотой бэшэшье һаа, шэгнүүритэй частица һэмшүү. Шэгнүүринь протонойхитойгоо тухайтай— тиихэлээрээ атомай шэгнүүри— протонууд нейтронууд хоёрой тоо нэмэхэдэ гаража ерэдэг байшоо.

Шэнээр олдоһон энэ частицын шанар дээрэ үндэһэлэн, советскэ физик Дмитрий Иваненко Резерфордын атомай моделиие заһабарилжа, атомай гол тухай һургаалые бүри тодо болгобо. Нейтронууд атомай голой бүрин эрхэтэ хуби боложо оролсоо... Баһа имэ бодол немец физик Гейзенберг гаргаа һэн.

Нейтроной олдоһон ушарай удха шанар жэшээгүй ехэ. Саашадаа атомай физикэдэ болоһон бүхы томо үйлэнүүд хуу нейтронтой холбоотой. Тиимэл хадань, магад, энэ шухала частицын олдохоһоо уридхана атомай физикэдэ арба гаран жэл соо аадарай урда тээ мэтэ абяагүй байдал тогтоо һэн гү? Хэрбээ тиимээр хараха болоо һаамнай, энэ намдуу байдал юрын лэ тэнгэриин дуута залинта аадарай урда бэшэ, харин атомай тэһэрээтэ, амгалан байдал дайн сэрэг хоёрой тэмсээтэ үе сагай ерэхын урда тээ тогтоһон байдал бэлэй.

АХЫН АЙМАГТА

СҮЛӨӨТЭЙ САГТАА...

СОРОК ТОСХОН. Энэ тосхон Ахын аймагай Кировэй нэрэмжэтэ колхозой түб юм. Тус колхозой гэшүүд, илангаяа уран дархашуул тосхоноо болбосон түхэлтэй б..гохо хэрэгтэ хододоо һаналаа табижа, оролдожо байдаг. Мүн тус колхозой дархашуул энэ хуушан клубаа һаяхан заһабари..а, тааруу зохид болгоо. Клубта ороходо аятай дулаан, гоё һайхан плакат, уряа лозунгнууд ханаарнь дүүрэн үлгөөтэй байдаг.

Колхозой гэшүүд сүлөөтэй сагтаа эндээ сугларжа, кино харадаг, библиотекэһээ дуратай номуудаа абадаг, улаан булан соогоо амардаг болонхой. Иигэжэ нютагай хүтэлбэрилэгшэдэй, дархашуулай ашаар шэнэлэгдэһэн клуб ёһотойл культурын гуламта боложо шадаа бшуу.

ХҮН ЗОНДОО ХҮНДЭТЭЙ

ХҮҮРГЭ нютагай почтальон Жигжит Аюшеевэй сүүмхээрээ дүүрэн газетэ, журнал үргэлөөд тосхоной үйлсөөр ябахыень үдэр бүри харахат. Энэ үбгэжөөлнай нэгэшье үдэр миин гэртээ һууха дурагүй, сүлөөтэй сагтаа газаа досоогуураа ябажа хүдэлмэри хэжэ гү, али хонишод, малшадта хүрэнхэй газетэ, журналда захяа хүүлжэ ябадаг юм. Энээнэйнь ашаар нютагай олохон зон газетэ, журналтай болонхой, Жигжит үбгэнэйнгөө ерэхыел хүлеэжэ байдаг.

Д. Дугаров.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: 1. Хүүргэ нютагай почтальон Ж. Аюшеев малшадта ш..нэ газетэ, журнал абаашажа ябана. 2. Кировэй нэрэмжэтэ колхозой клуб харуулагдана.

Авторай фото.

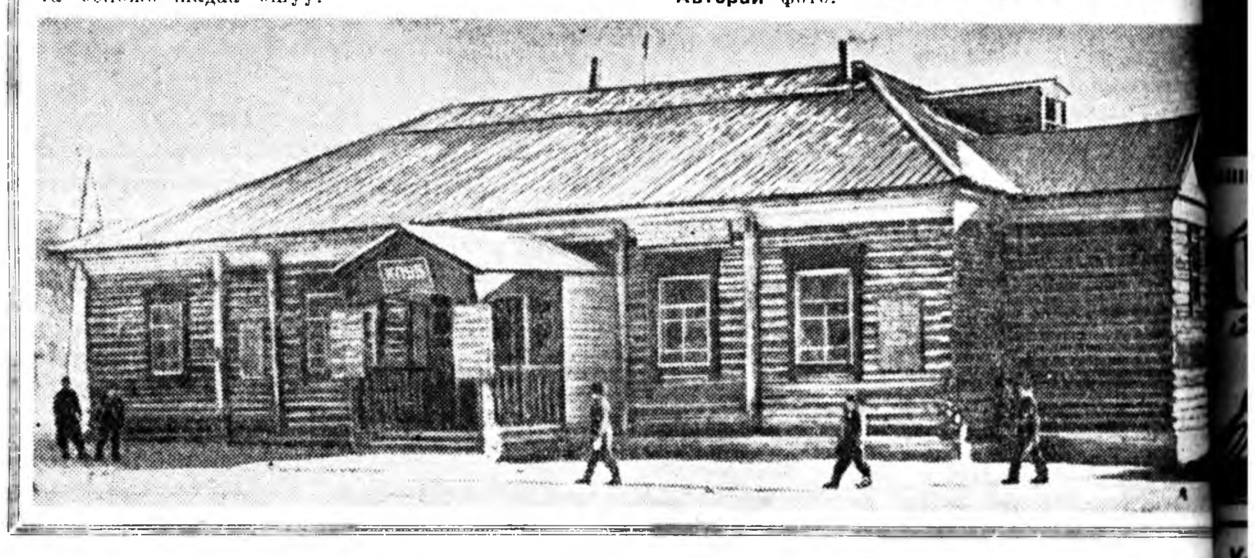

Һайн һайхан үүсхэл дэмжэгшэд

Хэнэймнайшье мэдэһээр орон доторнай коммунис мүрысөөнэй долгин үдэрһөө үдэртэ үргэдэжэ, эрхимэй эрхимүүдынь коммунис ажалай предприяти, ударник гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэдэ хүртэдэг болонхой. Буряадай геологууд Эхэ орон доторoo дэлгэрһэн энэ мүрысөөндэ оролсожо эхилһээр хоёр жэлһээ үлэжэ ябана. 1962 оной эхиндэ тус управлениин гурбан экспедици коммунис ажалай коллективэй түлөө тэмсэдэг байгаа һаа, мүнөө бүхы управлениин коллектив энэ мүрысөөндэ оролсожо, хүндэтэ нэрэ зэргын түлөө дүрбэ мянгаһаа дээшэ хүдэлмэришэд хабаадана.

Үнгэрһэн үе соо коммунис ажалай ударник гэһэн нэрэ зэргэдэ хүртэжэ, замай залууршад бологшодой тоо 287 хүн болонхой. Тэдэнэй дундаһаа жолоошод М. Е. Черных, В. А. Константинов гэгшэдэй габшагай ажалые магтан дурдамаар. Тиихэдэ байгаалиин баялиг бэдэржэ олохо талаар мэдээжэ болоһон геологууд А. П. Гусев, Ф. К. Волколаков, Ф. Н. Людофун болон бусад геологуудай дунда ёһотойл замай залуурш..д гэжэ тоологдодог юм.

Ажалдаа коммунис ёһоор хандадаг коллективүүд Буряадай геологуудай дунда яһала олон. Жэшээнь, Хужарай геологуудай парти абаад үзэе. Тус коллективэй гэшүүд жэлһээ жэлдэ үндэр бүтээсэтэ ажалаараа суурхажа, социалис мүрысөөндэ һара, квартал бүридэ шалгардаг һайн һайхан заншалтай болонхой. Эдэнэрэй габшагай ажал үндэрөөр сэгнэгдэжэ, РСФСР-эй главгеологи, геологуудай профсоюзай ЦК-гай зүгһөө мүнгэн шан, дамжуулгын Улаан туг барюулагдажа байдаг юм. Тус коллективэй хоёр зуу гаран хүдэлмэришэд ажал хүдэлмэридөө коммунис ёһоор хандажа, «Бултадаа нэгэнэйнгээ түлөө»... гэһэн уряа доро ажаллажа, коммунис ёһоной шэнэ хүниие хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ ехэ үүсхэл, оролдолго гаргана. Мүнөө 24 агитатор эдэнэрэйнгээ дунда ниитэ-ойлгуулламжын хүдэлмэри ябуулна. Мүн КПСС-эй түүхэ шудалха кружок, коммунис ажалай һургуулида олоороо хабаадалсадаг юм.

Үнгэрһэн жэлэй туршада ухаалан зохёолго, уралан шарижуулга ажалдаа хэрэглэһэнэй ашаар, жэлдээ зургаан мянган тр... гэй алмалта үгэхэ ду... ажалдаа нэбтэрүүлһэн бай... бүгэдынгөө ашаар тус пар... циалис мүрысөөндөө ... шалгаржа, Буряадай геол... ска управлениин дамжу... Улаан тугта, Рэссин Федер... хоёрдохи мүнгэн шанда ... һэн байха юм.

И. По...

Уларилай шэнжэлэл

Март һара республикымнай газар дайда дээрэ үүлэ багатай, хүйтэншэгөөр эхилээ. Республикын эхэнхи хуби дээрэ арбан хоногой хүйтэнэй дунда зэргын уларил 15—17 градус байба. Зарим газарта олон жэлдэ хэгдэһэн шэнжэлгэһээ 1—3 градусаар доошо орошоо.

Баргажан голдо хүйтэбэр байгаа. Тэндэ хүйтэнэй арбан хоногой дунда зэргын хэмжээ (нормоһоо 3—5 градус доошо) 18—20 градус байһан. Илангаяа арбан хоногой түрүүшын хахадта ехэ хүйтэн байба. Һүниндөө 30—35, тиихэдэ зарим газарта 39 градус хүрөө. Тииһээ тиитэр яһала дулаан үдэрнүүд боложо, 1—6 градус хүрэтэрөө үргэгдөө. Тиимэ дулаан үдэрнүүд Түнхэндэ, Захааминда, Зэдэдэ, Хяагтын зарим нютагуудта үзэгдэһэн байна.

Олонхи газар нютагуудта һулагүй саһан ороо. Тэрэнэй зузааниинь 1—4 сантиметр. Саһан хайлаа, доошоо һуугаа. Зарим газарта саһан бүришье бага боложо, 1—4 сантиметртээ орошоһон байха юм. Зэдын голдо саһан эреэлэд гээ. Олонхи районуудта саһанай гүнзэгы 10 сантиметрһээ дээшэ бэшэ үлөө. Тиихэдэ Үдын голдо саһанай гүнзэгы 3—10, Баргажанда 40 сантиметр гүнзэгытэйгөөр саһан һуужа байна. Ой тайгаар байрын саһан хүдэлөөгүй.

Арбан хоногой эхеэр (мартын 3-да) Торидо, Цахирта, Х... Тарбагатайда, Ивалгада, Ка... Баргажанда секунда соо 1... метр түргэнтэй һалхин буу... шэ нютагууд нэгэ бага до... һулашагаар һалхилаа. Ха... саһанай үһан балай ехэ бэ... сантиметр.

Ин. Кот...

ХИЛЫН СААНАҺАА

ПОРП-гэй ЦК-гай пленум хүдэлмэреэ дүүргэбэ

ВАРШАВА, мартын 14. (ТАСС). Польшын хүдэлмэришэнэй нэгэдэмэл партиин ЦК-гай пленум эндэ хүдэлмэреэ дүүргэ.. гэжэ ПАП агентство мэдээсэнэ. Партиин IV съездэдэ зорюулагдаһан ПОРП-гэй ЦК-гай тезисүүдые пленум баталан абаа, ПОРП-гэй съездые 1964 оной июниин 15-да зарлаха гэһэн шиидхэбэри гаргаа.

ГРЕЦИИН ПРАВИТЕЛЬСТВО ХЭМЖЭЭНҮҮДЫЕ АБАНА

АФИНА, мартын 14. (ТАСС). Кипрэй хэрэгтэ нэгэ талаһаа хамааран оролсохо аюул Турциин зүгһөө тохёолдуулһанһаа уламжалан, Кипртэхи байдалай ехэ шахардуу шанга болоһон дээрэһээ ороной зэбсэгтэ хүсэнүүдые элсүүлхэ тушаа яаралтай хэмжээнүүд Грецидэ үсэгэлдэрһөө эхилэн абтаа гээд «Катимерини» газетэ бэшэнэ. Эдэ хэмжээнүүдэй ёһоор бүхы зэбсэгтэ хүсэнүүд угаа ехэ һэримжэтэй, ударна частьнуудынь хододоо дайшалхы зэһэнги байха зэргэтэй. Грециин далайн-сэрэгэй ехэ хүсэнүүд урагшаа Родос болон Карпатос аралнуудые шэглэн ошоһон байна. Тэдэнэй тоодо сэрэгэй транспортда һуулгагдаһан түгэс зэбсэгтэй армиин частьнууд бии. Авиаци, тусхай дисантна отрядууд болон парашютистнууд дайшалхы зэһэнги болгогдонхой.

Ороной зэбсэгтэ хүсэнүүдые элсүүлхэ талаар хэмжээнүүдэй абтажа байһан, имэ хэмжээ абахыень Грециие баадхаһан шалтагаанууд тухай Грециин национальна оборонын министр Гаруфалиас Грециһээ НАТО-гой штабай дэргэдэ байдаг түлөөлэгшөөр дамжуулан НАТО-гой зэбсэгтэ хүсэнүүдэй верховно главнокомандалагшада мэдээсэһэн байна.

Канада сэрэгүүдээ Кипр эльгээхэнь

ОТТАВА, мартын 14. (ТАСС). Канадын сэрэгүүдые Кипр эльгээхэ тухай правительствын шиидхэбэри Канадын парламентын общинануудай палатын онсо яаралтай заседани дээрэ һайшаагдаа. ООН-ой сэрэгэй составта оролсохын тулада 1150 солдат болон лётчигуудые Канада Кипр эльгээхэнь гээд премьер-министр Л. Пирсон мэдүүлээ.

Канадын 36 солдат болон лётчигууд Кипр орохоёо үсэгэлдэр ниидэн гараа.

Финляндиин правительствын шиидхэбэри

ХЕЛЬСИНКИ, мартын 14. (ТАСС). Аюулгүйн Соведэй шиидхэбэриин ёһоор Кипртэ байрлуулагдаха ООН-ой сэрэгүүдэй тоодо оролсохын тулада нэгэ батальониие үгэхэ гэжэ Финляндиин правительство шиидхээ.

Европын хойто талын хубиие ядерна зэбсэггүй зоно болгохо

СТОКГОЛЬМ, мартын 14. (ТАСС). Хойто Европые атомна зэбсэггүй зоно гэжэ соносхохын тулада Хойто Европын эб найрамдалай тала баригшадай конференци мүнөөдэр эндэ нээгдээ.

Финляндиин, Даниин, Норвегиин, Швециин түлөөлэлгэ ехэтэй делегацинууд конференцидэ хабаадахын тулада ерэһэн байна. Олониитын элитэ ажал ябуулагшад, парламентнуудай депутадууд, соёл культурын ажал ябуулагшад делегацинуудай составта оролсоно.

Дэлхэйн эб найрамдалай тала баригшадай уласхоорондын организацинуудай түлөөлэгшэнэр, элдэб оронуудһаа ерэһэн айлшад ажаглагшад боложо конференци дээрэ байлсана. Эб найрамдалай Бүхэдэлхэйн Соведһөө—И. Г. Эренбург, Ф. Шнейдер, Эб найрамдал хамгаалха советскэ комитедһээ—М. И. Котов, Г. Д. Вовченко конференци дээрэ байлсаа.

Хойто Европодо ядерна зэбсэггүй зоно байгуулха тухай нэгэ асуудалые конференци зүбшэн хэлсэхэ юм. Баярай оршон байдалда конференциин нээгдэһэнэй һүүлээр тус асуудалаар Финляндиин парламентын депутат В. Свинхувуд элидхэл хээ.

Нефтиин предприятинууд гүрэнэй мэдэлдэ абтаба

НЬЮ-ЙОРК, мартын 14. (ТАСС). Нефтиин предприятинуудые гүрэнэй мэдэлдэ абаха тухай хуулиин проектдэ Бразилиин президент Гуларт гар табяа гээд Америкын информационно агентствэнүүдэй корреспондентнууд Рио-де-Жанейро городһоо мэдээсэнэ.

Элдүүрилэгдэдэггүй газарые таряашадта үгэхэ

РИО-ДЕ-ЖАНЕЙРО, мартын 14. (ТАСС). Помещигүүдэй газарые түмэр болон шоссейнэ харгынуудһаа хайша хайшань 10 километр хүрэтэр гүрэнэй мэдэлдэ абаха тухай хуулиин проектдэ Бразилиин президент Жоао Гуларт үсэгэлдэр гар табяа. Имагтал элдүүрилэгдэдэггүй газар гүрэнэй мэдэлдэ абтаха, газаргүй таряашадта дамжуулан үгтэхэ юм.

Помещигүүдэй газар дээрэ кооператив байгуулагдаба

БОГОТА, мартын 14. ТАСС-ай корреспондент Рейнальдо Рамирес Гарсиа иигэжэ дамжуулна:

Колумбиин Кордоба департаментын мянга шахуу таряашадай бүлэ помещигүүдэй 1.200 гектар газарые эзэлээ. Таряашад газарые элдүүрилээ, маис таряа, бананова модонуудые һуулгаа, гэр байра баряа, кооператив байгуулаа.

Таряашадта газараа булаалгаһан помещигүүд туһаламжа үзүүлхэ гуйлтатайгаар засагай газарта хандаһан байна. Кордоба департаментын таряашадай лигиин түрүүлэгшые арестовалха гэжэ правительство захиралта гаргаа. Газар буляажа абаха үүсхэл лигиин түрүүлэгшэ гаргаа гэжэ тоолодог байна. Таряашадай лиги засагаархидай зоргоороо аашалалдалгада буруушаалга мэдүүлээд, таряашадые хамгаалжа орохо уряатайгаар олониитэдэ хандаа.

Кордоба департаментда помещигүүдэй газар таряашадай буляажа абаһан ушар мартын эхинһээ хойшо дүрбэ дахин үзэгдэһэн байна.

Норвегидэ айлшалһаар

ОСЛО, мартын 14. (ТАСС). Совет космонавтнууд Ю. А. Гагарин, В. Ф. Быковский орон соогуур аяншалаад, Норвегиин ниислэлдэ бусажа ерэбэ. Хаа хаанагүй тон халуунаар тэдэниие угтадаг байгаа. Тэдэнэрэй хүрэһэн городууд бүхэндэ мэрнүүдынь, муниципалитедүүдэй түлөөлэгшэнэр, губернаторнууд космонавтнуудые хүндэтэйгөөр угтаа. Тэдэнэй аяншалгада газетэнүүд угаа ехэ анхарал хандуулдаг байгаа.

Осло шадарай Сарпсборг, Драммен, Аскер болон Мосс гэжэ дүрбэн городһой олониитэтэй совет космонавтнууд мүнөөдэр уулзаха.

ГДР-эй тала руу оробо

БЕРЛИН, мартын 14. (ТАСС). АДН агентствын мэдээсэһэнэй ёһоор Баруун Германиин армиин 14 солдат болон унтер-офицернүүд энэ оной февралиин 10-һаа хойшо ГДР-эй тала руу ороо.

Газар доро тэһэлэлгэ хэбэ

НЬЮ-ЙОРК, мартын 14. (ТАСС). Невада штадай туршалгын полигондо үсэгэлдэр газар доро ээлжээтэ тэһэлэлгэ хэгдээ гээд Атомай хүсэнэй талаар комисси соносхоо.

Джек Руби саазалагдаха болобо

НЬЮ-ЙОРК, мартын 16. (ТАСС). Джек Руби Ли Освальдые зорюута алаа гэжэ Далластахи сүүдэй гэшүүд (Техас штат) мэдэрбэ, тиигээд гэмнэгдэгшые саазалан алаха гэжэ шиидэбэ.

Шатар

Алас Дурна зүгэй зоной шатаршадай дунда түрүү һуури эзэлхын түлөө эхилһэн мүрысөөнэй ээлжээтэ—арбан хоёр, арбан гурбадахи уулзалганууд үнгэргэгдөө. Власов Хабаровскын шатаршан Величко гэгшэтэй наадахадаа абаһаар хоёр хүбүүгээ нэгэ бодоор һэлгэжэ, байдалаа һайжаруулбашье, саашадаа алдуу гаргажа тэнсэһэн байна. Наадаяа һайнаар эхилһэн Сумкин мастерта кандидат Кушельманиие (Владивосток) амарханаар шүүжэрхёо. Шэтын шатаршан Малюгтай наадаһан Александр Самарин шадамар бэрхээр наадажа, шүүһэн байна.

Арбан гурбадахи нааданда Анатолий Сумкин Шэтын Добросмысловта шүүгдээ. Мастерта кандидадууд Петров Власов хоёрой наадан бултанай анхаралые татаа. Тэнсэхээр болоһон энэ наадандаа Петровынь сагаа харангүй һуужа, шүүгдэһэндэ тоологдоо. Владивостогой шатаршан Сорокинтой наадаһан Самарин нааданай һүүл багта муу ябадалнуудые хэжэ, шүүгдэшэһэн байха юм.

Арбан гурбан уулзалгын эсэстэ Петров 10 очкотой түрүүлжэ ябана. Стулов—9,5, Сумкин— 9, Барский Сорокин гэгшэд тус тустаа 8—8 очкотой болонхой.

Вл. Егоров.

Сагай уларил

Улаан-Үдын гидрометобс... риин мэдээсэһэнэй ёһоор, му... республика доторнай үүлэ... байха, урда аймагуудта бага ... саһан орохо. Зүүн зүгһөө һ... наар һэбшээлхэ. Хойто айма... 5—10, урда аймагуудта ... Улаан-Үдэ городто үглөөгүүр ... 24, үдэртөө 3—5 градус ... болохоор багсаагдана.

Мартын 18—19-нэй үдэр... республика дотор бага зэргэ ... тэй байха, саһа шуурган бол... Зүүн зүгһөө һулаханаар һэбш... Хойто аймагуудта һүниндөө 22... үдэртөө 5—10, урда аймагууд... ниндөө 17—22, үдэртөө 3 ... хүйтэнһөө 2 градус хүрэтэр ... хаар хүлеэгдэнэ.

Рейн дээгүүр хара үүлэн бөөгнэрһөөр

ФРГ-дэ «экономическа талаар юрэ бусын юумэн» болобо гэжэ Бонной тусгаар номнолшод бүхы дэлхэйдэ һаяхан болотор зар тараажа байгша һэн. Теэд мүнөө Рейн дээгүүр ондоохон абяанууд бүрил олоор дуулдадаг боложо байна. Бонной экономис шэнжэлэгшэдэй урдын һайрхуу зан хайшаа үгы болошооб? Мүнөө тэдэнэр оронойнгоо саашанхи байдал тухайда уруу дурууханаар дурдадаг болонхойл. Дайнай һүүлээр Баруун Германиин промышленность барагтай түргэнөөр хүгжэжэ байһанаа, һүүлэй жэлнүүдтэ тон удааршоо. 1950-яад онуудай тэн багаар ФРГ-гэй промышленность жэл бүри 9 процентээр ургадаг байһанаа, 1962 ондо энэнь 4,7 процентдэ ороһон, 1963 ондо — 3,8 процент хүрэтэрөө доошолһон байна. Үнгэрһэн жэлдэ булад шудхалга тэрэнэй урда тээхи жэлэйхиһээ 9 процентээр, машина бүтээлгэ 6 процентээр доошоо ороһон байха юм.

Үйлэдбэриинь хүгжэлтын удаарһан, промышленностиинь хэдэ хэдэн һалбаринуудай бүтээдэг продукциин хороһон дээрэһээ Баруун Германиин олохон фирмэнүүд панхаруудтаха дээрээ ороод байна. «Крупп гэгшын гүрэн» дээгүүр аюулай хара үүлэнүүд» бөөгнэржэл байна гээд Англиин «Санди телеграф» газетэ удхатайханаар мэдээсээ.

Шликерэй концерной мүнгэнэй талаар панхаруудтаһаниинь эли жэшээ болоно. Худалдаа наймаанай багахан фирмын эзэн Вилли Шликер гэгшэ тэрэнээ богонихон болзор соо томо концерн болготороо баяжашоо һэн. Тус концерндэнь машина бүтээлгын, металл болбосоруулгын хэдэ хэдэн предприятинуудородог байгаа. Тэһэ баяжаһан энэ наймаашан бүри шунахайржа, Баруун Германиин томо судоверфиие гартаа оруулха тухай бодомжолжо эхилээ. Зүгөөр тиигэжэ хүшэ хүрэхэгүй байһаниинь удангүй элирээ бэлэй. Юундэб гэхэдэ, Шликерэй концерн 15 миллион маркын капиталтай байжа, харин жэлэйнь эрьесэ 750 миллион марка болодог бэлэй. Тиихэдээ һэбхихэн лэ концерн байгаа бшуу даа. Тэрэнь хэзээ нэгэтэл һалаха ёһотой байгаа. Тиин 1962 ондо Шликер панхаруудташоо һэн.

Үнгэрэгшэ жэлэй һүүл багаар Стиннесүүдэй бүлын бүхы дэлхэйдэ мэдээжэ болоһон промышленна концерн баһал буруу һурэшоо бэлэй.

Энэ концерные Гуго Стиннес гэгшэ дэлхэйн түрүүшын дайнай һүүлээр Рурта байгуулаа һэн. Нэгэ үедөө ехээр баяжаад байтараа, тус концерн хожомынь банкнуудта ехээр үритэжэ, нёдондо жэлһээ хойшо Стиннесүүдэй мэдэлдэ байһан предприятинууд зээли үгэгшэдэй (банкнуудай) гарта орошоо.

Дэлхэйн хоёрдохи дайнай һүүлээр Америкын долларнууд Маршаллай түсэбэй ёһоор Баруун Германи руу тон ехээр ороһон байгаа. Энэнь табяад онуудта Баруун Германиин экономикын ойро зуура хүгжэхэдэ, баяшуулайнь ашаг олзо ехээр олоходо туһа болоһон байна. Зүгөөр Баруун Германиин фирмэнүүдэй капиталынь гадаадын империалис оронуудай ба Баруун Германиин баяшуулай банкнуудай урьһаар үгэһэн мүнгэ зөөриин хэмжээнһээ улам бага боложо байгаа. Тиимэһээ зээли мүнгэ банкнуудһаа абаһан Баруун Германиин олон предприятинууд үри шэрэдэ баригдан хосорхын аюулда ороо бшуу. Баруун Германиин эгээн ехэ баяшуулшье үрдилдөөтэ тэмсэлһээ ядарһан байна. Дээрэ дурсагдаһан Шликер, Стиннес гэгшэдэй концернүүдһээ гадна, мүн Боргвардай ба бусад хэдэн фирмэнүүд панхаруудтаһан байна.

Баруун Германи дотор эгээн томо Круппай концерн баһал экономикын ба финансын талаар улам муу байдалда орожо байна. Тус концерн Баруун Германиин монополинуудай дунда эгээн ехэ һуури эзэлнэ. Тэрэнэй өөрынь капитал 1 миллиард марка, жэлэйнь эрьесэ 4,2 миллиард марка болодог юм. ФРГ дотороо энэ концерн жэлэй эрьесын талаар дүрбэдэхи һуури эзэлнэ. Круппай концерндэ үйлэдбэриин олон тоото һалбаринууд — металлургиин, машина, судна бүтээдэг предприятинууд, судоверфь, мотор, вагон бүтээдэг фирмэнүүд, хүнгэн промышленностиин предприятинууд ороно. Эдэ предприятинуудынь Баруун Германиһаа гадна, мүн Америкын Холбоото Штадууд дотор, Япон, Бразили, Мексикэ, Урда Африкын Республика дотор бии юм. Крупп болбол өөрынгөө предприятинуудай продукциие дэлхэйн олохон оронуудта абаашажа худалдадаг. Тэрэнэй предприятинуудта юушье захижа болохо. Һая бариһан хилээмэнһээ эхилээд, булад шудхалгын завод хүрэтэршье захижа болохо гэлсэгшэ.

Теэд концерные үнинэй гансаараа гартаа барижа байдаг Альфрид Крупп фон Болен унд Гальбах бүри 1962 ондо «булад шудхалгаяа бага болгобоб» гэжэ һанаа зобожо байдаг һэн. Апрель һарада жэл бүри болодог фирмынгээ һайндэр дээрэ нёдондо үгэ хэлэхэдээ Крупп нилээд муу байдалда орожо байһан тухайгаа хөөрөө һ..н. Дэлгүүр дээрэ хүнүүдэй ..д бараа худалдан абаха эрилтэнь тон бага боложо, конкурентнэ тэмсэл шангадашоо, тиимэһээ эд бараанай сэн хямдаруулха баатай болонобди» гэжэ тэрэ хэлээ. Круппай металлургиин болон судна бүтээлгын фирмэнүүд илангаяа шанга конкуренцидэ орожо шахардана. Эдэ һалбаринуудай предприятинууд олзо олоногүй, харин гарзада орожо байна гээд Баруун Германиин «Шпигель» журнал тэмдэглэнэ. Круппай угаа томо металлургиин фирмэ—«Хюттен-унд Бергеверке Рейнхаузен АГ» гэдэг 1962 ондо 4 миллион маркын гарзада унаа. ФРГ-гэй судна бүтээлгын үйлэдбэриин хододоо бага болгогдожо байһан шалтагаанһаа «Везер АГ» гэдэг баһа ондоо фирмэ һүүлэй хэдэн жэлнүүдтэ 900 шахуу хүдэлмэришэдые ажалһаань гаргажа хаяһан байна. Тус фирмын капиталай 82 процентнь Круппай мэдэлдэ байдаг юм. Круппай мэдэлэй хүнгэн промышленность бараг олзотой хүдэлнэ, тиигээд лэ бэшэ предприятинуудайнгаа гарза гаргашые Крупп мүнөө дээрээ зарим тэды харюулаад байна. Гэбэшье энэ монополистын экономическа байдал бирагүйхэн.

Саашадаа Круппай концерн Шликер, Стиннес, Боргвард мэтын Баруун Германиин фирмэнүүдэй һалаһандал адляар баһа панхаруудтана аа гү, али яагша ааб—мүнөө дээрээ мэдэхын аргагүй байна. Теэд Круппай концерн ехэл доройтожо ... гээд баруун оронуудай газета... налнууд тэмдэглэнэ. Круппай ... доройтожо эхилхэдэнь, т... этигэхэгүй ушарнууд үзэгдэж... бэ,—гээд «Берлинер Ханде... зель шафт» гэдэг Баруун Бер... компаниин бюллетень тэмдэглэ...

«Круппай империи» бэрх... дэ ороһон тухай үгын ехээр ... хада Бонной зонхилхы туш... энээниие буруушааха гэжэ о... но. Юундэб гэбэл, бүхы Баруу... маниин саашадаа хүгжэхэ ар... ломжонууд Круппай нэрэтэй х... той юм гэжэ Рейнэй баяшуул ... дог шуу. «Эгээн ехэ удха ... тай концерн бологшо Круппай ... цернын панхаруудтаа һаа, ФР... промышленна олонхи фирмэнү... сорходоо болохо байна», ... «Шпигель» журнал зүб тэмд... Баруун Германиин экономикы... ройтохо аюул угаа ехэ. Эн... Бонной экономическа шэнжэ... хайшаншье гээд нююжа дал... шадахагүй байна.

В. ГОРДЕ...
(ТАСС)

Редактор **Ц. О. ОЧИРО...**

БУРЯАД ҮНЭН

4-дэхи нюур.
1964 оной мартын 17.

Манай адрес, телефонууд

АДРЕС ОБЪЕДИНЕННОЙ РЕДАКЦИИ: гор. Улан-Уд... улица Ленина, 35. Телефоны: редактора —23-67, зам. редактора —38-42, зам. редактора —35-84, секретариата —27-3... отделов: сельскохозяйственного производства и партийн... жизни —47-59, 35-14, промышленного производства и парти... ной жизни —48-89, 33-61, корректорская —35-95.

Улица ЛЕНИНА, 26. Телефоны отделов: идеологическ... —24-74, советского строительства и быта —34-93, рабселькоров и писем —25—41, 38-30, информации —32-74 в пере... дов —34-05.

гор. Улан-Удэ, типография управления по печати при Сове... Министров Бурятской АССР.

Н00065. Зак. № 261.